

mladika

10

MLADIKA

IZHAJA DESETKRAT V LETU

1979 LETO XXII. - ŠTEV. 10

Poštnina plačana v gotovini -
Skupina III/70

KAZALO

S to številko	169
Boris Pangerc: Kolišče . . .	170
Milena Merlak: Na sveti večer pridite vsi	171
Lado Piščanc: V zelenih daljavah božje bodočnosti (XVI)	172
Vladimir Kos: Po zvezdnatih poteh	173
Vladimir Kos: Zgodba še ene ljubezni	176
Milan Rúfus: Sobotni večeri	177
Milena Merlak: Lahko slovo	178
Aleksander Mužina: Stara novoletna pesem	178
Bruna Pertot: Dobrodušni debeluhar zelje	179
Pavle Merku: Žive besede v naših narečjih	180
Staro in novo	181
Ivo Jevnikar: Drobci iz manjšinskega sveta	182
Milena Merlak: Otrok in božična potica	183
Antena	185
Jožko Šavli: Preveriti pojme o Slovencih	187
Martin Jevnikar: Zamejska in zdomska literatura	190
Ocene	191
Na platnicah: Čuk na Obelisku; Pisma; Za smeh.	

Zunanja oprema: Jasna Merku

Uredništvo in uprava: 34133
Trst, ul. Donizetti 3, tel. 768189

Poštni tekoči račun 11/7019
»Mladika« - Trst

Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA

Registrirano na sodišču v Trstu št. 193

Član USPI (Zveze italijanskega periodičnega tiska)

tisk »graphart«, trst, rossetti 14

pisma pisma pisma pisma pisma

Pisma v tej rubriki izražajo mnenja dopisnikov in ne obvezujejo uredništva.

GRADNIKOV SPEV SVOBODE IN POSVETILO JOSIPU VIDMARJU

V knjigi »Obrazi«, ki je pravkar izšla, piše Josip Vidmar na str. 115-118 med drugim naslednje:

»Kljub temu me je v tem času, ki je sledil neposredno obisku, presenetil s pošiljko, v kateri sem našel na desetih tipkanih straneh preprostega papirja, zloženih in vloženih v ravno tak papirnat ovoj z napisom: Alojz Gradnik: SPEV SVOBODE. V ovoju sem našel na posebnem listku s strojem z velikimi začetnicami pisano posvetilo: »Josipu Vidmarju, predsedniku narodnoosvobodilnega sveta ta spev posvečam« — vse brez podpisa in brez kakršnekoli z roko pisane besede. Vprašal sem se: kaj naj bi to bilo? Avtorska nevzgojenost ali kaj? Toda ugibal nisem dolgo, preletel sem tipkane liste, jih odložil, čeprav sem jih nameraval vrniti, kar bi nemara moral storiti. Toda pozabil sem nanje. Zdaj, ko so mi spet prišli v roke, sem zvedel, da je bil SPEV SVO-

BODE s »tridesetletno zamudo po službi ugledne osebnosti iz Ljubljane objavljen v tržaški Mladiki, ki hoče s tem nuditi bralcu »priložnost, da zaživi oni prelomni čas skozi filtre odmaknjenosti«! Objavljena je pesnitev z dovolj tipičnim komentarjem in brez navedbe posvetila, ki ga ugledna osebnost iz Ljubljane morda pozna — ali po Gradnikovi zaslugi — tudi ne!»

Ne da bi J. Vidmar pričakoval od uredništva Mladike kako pojasnilo, vendar moramo resnici na ljubo pojasniti, da je bil prepis SPEVA SVOBODE, ki smo ga prejeli v objavo in je izšel v 5. številki Mladike leta 1978, brez posvetila. Znano pa nam je, da je A. Gradnik izročil kopijo »speva« tudi drugim osebam, med njimi na primer dr. J. Vilfanu.

Uredništvo

SLIKA NA PLATNICI: Detajl iz Goršetrovih jaslic. Vinjete z božičnimi motivi, s katerimi smo opremili to številko, smo povzeli po koledarju Mohorjeve družbe v Celovcu 1960.

VSEM SVOJIM BRALCEM, NAROČNIKOM, PRIJATELJEM IN SODELAVCEM TER VSEM SLOVENCEM DOMA IN PO SVETU ŽELIMO BLAGOSLOVLJENE BOŽIČNE PRAZNIKE IN SREČNO NOVO LETO 1980

MLADIKA

REVIJO IZDAJA UREDNIŠKI ODBOR: Marija Besednjak, Lojzka Bratuž, Ivo Jevnikar, Saša Martelanc, Marij Maver (odgovorni urednik), Albert Miklavec, Franc Mljač, Aleksander Mužina, Sergij Pahor, Danilo Pertot (uprava), Ivan Peterlin, Maks Šah, Drago Štcka, Zora Tavčar in Edvard Žerjal (likovna oprema). Vsi pisci sodelujejo brezplačno.

Posamezna številka Mladike stane 700 lir. Celoletna naročnina za Italijo 6.500 lir: nakazati na poštni tekoči račun 11/7019 — »Mladika« — Trst. Letna naročnina za Jugoslavijo 150 ND. Druge države 12 US dolarjev (ali enakovreden znesek v tuji valuti).

S to številko... v 23. leto!

S to številko sklepamo 22. letnik. S tem je revija, ki je izpolnila vrzel na področju slovenskega periodičnega tiska s svojim nastopom leta 1957, dosegla več kot polnoletnost. Mladika je bila v preteklih dobrih dveh desetletjih vest in ogledalo Slovencev v Italiji, pričevalo njihovega kulturnega ustvarjanja in vez med rojaki doma in po svetu. Tudi danes mora Mladika tako kot ob svojem nastopu še vedno izpolnjevati vrzeli: njeno poslanstvo ostaja nenadomestljivo in njen glas med slovenskimi kristjani in demokrati v Italiji nepogrešljiv. V prihodnje bo Mladika ostala zvesta svoji zamisli. Bralcem bo nudila prijetno in izvirno čtivo, informirala jih bo o življenju Slovencev in kot doslej bo kritično presojala dogodke in ljudi v naši sredi. Po svojih močeh bo skušala prispevati k rasti slovenstva in samozavesti, samostojnosti ter ponosa Slovencev.

S prvo številko prihodnjega letnika bomo začeli objavljati kot prilogo Mladike slovar slovenskih priimkov na Goriškem, v Benečiji in Furlaniji: slovar bo obsegal preko tisoč slovenskih priimkov, ki jih nosijo člani slovenske narodne skupnosti v teh treh provincah, kakor tudi slovenskih priimkov, ki jih danes nosijo Furlani, in furlanskih priimkov, ki jih nosijo Slovenci v teh krajih. Skozi dva letnika Mladike bo objavljen v prilogi slovar z razlago priimkov. Avtor te zajetne študije, ki obsega gradivo od najstarejših srednjeveških rokopisov do najnovejšega telefonskega imenika, je dialektolog in etnograf Pavle Merku.

V študiji boste izvedeli, koliko Furlanov nosi priimek slovenskega izvora in koliko Sloven-

cev priimek furlanskega izvora; koliko nas nosi priimek po očetovem imenu, po živalskem in rastlinskem imenu, po kraju izvora in geoloških posebnostih izvornega kraja, po telesnih značilnostih in hibah, po značaju, ki je šel sosedom na živce, po tem in onem. SLOVENSKI PRIIMKI NA ZAHODNI MEJI: skozi priimke bomo spoznali zemljepis in zgodovino, sociologijo in psihologijo, etnografijo in politiko; spoznali bomo priimke, ki so po izvoru latinski, slovenski, furlanski in nemški.

Naročniki in bralci Mladike: hranite to prilogo, ki jo boste našli v vsaki številki Mladike od januarja 1980, in celoto dajte vezat! Na domači knjižni polici boste imeli slovar SLOVENSKIH PRIIMKOV NA ZAHODNI MEJI.

Mladika je od leta 1977 ohranila ceno 500 lir za posamezno številko, čeprav je zadnje dve leti povečala svoj obseg za štiri strani. Medtem so drugi časopisi in revije ceno vsaj podvojili. Če hočemo Mladiko ohraniti pri življenju in jo izboljšati, moramo k temu prispevati vsi. Zadnja leta je število bralcev in naročnikov res nekoliko naraslo, toda stroški naraščajo veliko hitreje kot novi naročniki. Prosimo Vas za razumevanje za naše potrebe v prihodnjem letu. Ceno Mladiki smo morali nujno zvišati.

S temi napovedmi za prihodnje leto želimo vsem Slovincem doma in po svetu blagoslovljene božične praznike in srečno novo leto 1980.

Dragi bralci, ostanite zvesti Mladiki, kot bo Mladika ostala zvesta Vam!

Uredništvo in uprava

KOLIŠČE

Izpod zidka se je petelinil šop robide. Najdaljši vršički so namakali peresca v mlako, in kakor jih je veter zibal ali potresaval v krogu, tako so se na gladini pisali gosti kolobarji in odšumevali v vresje, tenko ko pajčevina.

Zadnjič je deževalo kakšen teden nazaj.

Jesen je pritrkavala z barvami in s prvim mrazom. V sodih je že brbotala trgatev. Otroci pa smo, ko smo prišli iz šole, zagnali torbo pod kredenco in do noči so bili vsi vinogradi naši ...

VLADIMIR KOS

Večerna predglasnica
mestu ob morju

Večna Beseda je Človek postala:
Bog Oče je kraje sestavil za čas.
Večna Beseda bo Človek ostala:
ker čas ni več krog, se ne vrača, ne vrača.
Bog Duh ga v Mariji ustvaril je večno za nas.

To je resnica v večernih šepetih,
ki veter jih sname mi z ust za pristan.
Ladje se zibajo v sanjah podvzetih;
o, ladje na vodi in ladje s telesi:
v obzorju ugaša za vedno, za vedno ta dan.

Veter mi vrne božične besede.
Vse lučke vzcvetijo na oknih v večer.
Bele oblake in belkaste zvezde
temà razodene in v črede sežene
in z mesca svetilko jih pase december pastir.

Nič me ni strah neizmerne resnice.
Tako je svetló od Luči vseh luči,
da so kot žamet pomola stopnice
do tja, kjer se kamnov oklepajo bilke,
čeljusti prezé, šklepečeje čvrste kosti.

Nič me ni strah, da bo noč zgodovina
in Dete v Marije naročju vse ve.
Nočem nocoj Ga buditi, Marija;
pozneje Ga prosi, odraslega Sina,
za Mesto Ob Morju, za svétlo temačno srcé.

Včasih smo narepkali za cel škaif pozabljenih grozdicev, potem smo se zatekli v Préščenovo kočó v Rosamdi ali v našo barako na Grilovki in obrali vse do zadnje jagode. Dekletom smo pustili muškát. Refošk pa je zobal Tamarin pes, ker mu je bilo všeč kisló, mi pa smo mislili, da še ni zrelo, in če ni dozorelo do konca oktobra, da tudi do božiča ne bo. Kuža pa je slastno popapcal jagode, izpljunil hlost in se oblizoval s počrnelim jezikom tako dolgo, dokler mu ni v gobec priletel nov zalogaj.

Nekega popoldneva je gosto pométalo s hriba dol in sonca ni bilo na spregled. Morje je obráčalo oči in kazalo srđit bel pogled. Tudi naš kal se je nekaj mrgodil in sršil obrvi. Še v najhujši jezi pa je bil tako krotak in nedolžno bled, da se ga nismo ustrašili in smo mu s še večjim užitkom rezali v nagubančeno polt s starim, trhlím čolnom, ki smo ga bili izkopali iz blata podkraj zidka in je puščál od vsepovsod.

Otroci smo se stiskali v travi za vresjem in brez prave igre ugibali, kaj bi.

Kita se je valil podolgem in počez in se spotikal ob srobot. Marko je pripravljál lac za srnjaka, ki se že nekaj noči hodi napajat h kalu. Tamara in Ilonka sta najbrž čepeli doma, ker je volčjak štrbecal okrog nas in ni pogrešál njune bližine. Vesna pa nas je gledala zgoraj iz uličice in od časa do časa odprla okno, veter pa je odnašál njene klice, še preden so privalovili do kala.

»Fjuuu! Kako nabija! ... Čuj, kako regljajo kope po strehah!« me je dregníl Štef, ki je prav tako ko jaz ležál brez dela pod kosmato vzpetino.

»Ti — Štef, zakaj smo danes tako mrtvi, a?«

»Mhm! Zakaj!«

»Rola ni. Bogue kam jo je zjutraj mahníl namesto v šolo. Staviva, da že zalezuje polhe?«

»Pa res, še spomnil se nisem, da ga ni. Po mojem ga je včeraj oče trdo zlasal, ker je pisal cvek računstvo in italijanščino!«

»Po mojem pa jo je Rol ucvríl v samoto in tuhta, kako bi spet kakšno debelo ušpičil. Irino vprašaj, ona je z njim v četrtém, danes ga sploh ni bilo v šolo in učiteljica je rekla, da bo klicala očeta.«

»Ajaj, si misliš starega Medveda, ki gode, in Rola, ki pleše ...«

»Mrtvaški ples —,« sem črhnil nekoliko hudobno in s Štefom sva se privoščljivo hihitala.

Globoko popoldne je bilo že in vas je bila tiha, kakor obrita od vetra. Še včeraj je govorila o lepoti jeseni in nema pesem barv je talila v srcu gorko dobrodušje. Pogled na zaselek v naročju hriba, z gozdnato avreolo okrog prijaznega lica, je prišepetaval k mehki. Danes pod noč pa je ogolela in osivela kot od kakšnega velikega strahu. In že na bežen pogled je siva in mrka ko pretrpljena starka.

»Glej!« je švignil pokonci Štef in me potegnil za laket.

Iz nedrij vasi je pripihal Rol in pod vsako pazduho drsal za sabo dve debeli brunji.

Otroci so se mu usuli naproti in preglasili veter. Rol se je ustavil in se zasoplo oddihoval. S Štefom sva prišla med zadnjimi.

»Ej, Rol! Kaj pa ti je sedlo na kraj pameti?«

»Imam misel! Sijajno misel!« je dihal Rol; sapa mu je dvigovala potni čopek s čela, a hlodovni spustil iz rok. Držala sta ga trdno ko sidro v rohnečem premetavanju vetra. Štef je glavarsko obrnil glavo in otročad je hipoma utihnila.

»Kakšno misel, Rol?«

»Ti kolci so od mosta v Kamnjah. Zdaj je betonski. Kolci pa gnijejo tam v graji. Naredili bomo kolišče sredi mlake. Jaz — že vem kako!«

To je izdrl iz sebe vse v eni sapi, nato je sklonil glavo, podrsal z noge ob tla in se pognal naprej kot vol. Tamarin pes pa za njim.

Vsi pogledi in vsa lica, rdeča od burje, so bila uprta v naju s Štefom.

»Kolišče — hm! Kaj praviš ti?«

»Pa bodi kolišče!« sem dejal skoraj brez premisleka, ker mi je bila Rolova misel v trenutku všeč.

Zadrt krik odobravanja je urezal klenkanje avemarije napol.

»Dokler kolišče ne bo zgrajeno, komandira Rol!« je zapovedal Štef.

Rol, ki je bil že nazaj, se je napel ko tetiva in skupino takoj razdelil. Eni so šli z njim v Kamnje po hlode, mlajši pa v Moganjevec po srobot.

»In jutri po maši spet tukaj —,« je zapečatil.

Bila je že trda tema, ko so nas matere lovile po vasi in solile klofute.

Ponoči se je veter unesel in nedelja je bila sončna pot po kakšni zapovedi, da morajo vse nedelje biti sončne in tople.

Že po prvem zvonjenju je priropotal v vas ogromen goseničar. Mama je ravno metala krmo v jasli in jaz sem precejal mleko. Popustil sem lonec, planil ven in okamenel v okviru vrat s hudo slutnjo v srcu. Goseničar je bil že tam in pogreznil svoje jeklo v blato in kravje odpadke. Z enim samim zamahom je zmlal bruna in vezi-vo in vse skupaj začepil v sredino kala. Sprva je začel zasipati prav s tiste strani, kjer je vresje namakalo vanj svoje glavice. Nato je potisnil v

lužo zidek in vzpetino nad vrzelo, kjer sva včeraj ležala s Štefom. Do maše je bil kal izsušen. Ko so v cerkvi zapele orgle, se je rinež spoštljivo ustavil, šofer pa je šel v gostilno na malico. Za njim sta stopila še župan in geometer z nekimi listi v rokah.

Pri maši nas je gospod pohvalil, da še nikoli nismo bili tako mirni in pazljivi. Celo Rol je pobožno gledal v podobo Matere božje na glavnem oltarju. Nekaj tenkega, komaj opazno svetlikajočega se, mu je polzelo po licih in kapalo na roki, sklenjeni v trdo pest.

Še pred zimo so krave in voli tiščali gobce v gladko cementno korito in pojila jih je kristalno čista voda iz občinskega vodovoda.

Tam, kjer bi moralo rasti kolišče, pa se je kdove po kakšnem naključju usejala murva in se začuda naglo razpela v košato drevo. Nanj že lezejo Rolovi vnučki in prenašajo zgodbo o kolišču v tretji rod.

MILENA MERLAK

Na sveti večer pridite vsi

Na Sveti večer
pridite vsi k božjemu hlevcu,
da vidite Jezuščka,
kako se prijazno smeji.
Podarite mu gugalnega konjička,
ropotuljico in medvedka,
da se bo z vami lahko igral.
Kako veselo se potem
bo Jezušček smejal!

Na Sveti večer
pridite vsi k božjemu hlevcu,
da vidite, kako Jezušček sladko spi.
Hodite tiho po prstih,
nežno mu prišepetavajte vsi,
potem boste slišali
petje nevidnih angelov,
potem se božje detece ne zbudi.

Na Sveti večer
pridite k božjemu hlevcu vsi,
da vidite, če se Jezušček ne solzi.
Pomirite se med seboj,
stisnite si roke v prijateljskem zaupanju,
pomagajte si v bratski ljubezni in upanju,
potem boste živeli bolj mirno in srečno,
potem drobno božje dete v jaslicah
ne bo več nesrečno.

V zelenih daljavah božje bodočnosti

DNEVNIK

XVI.

Renče, 18. septembra 1937

Problemi in boji me utrujajo in delajo otožnega. Tako dajem vtis, da sem bolan. Nocoj je že drugi večer, ko mi kuhajo čaj iz tavžentrož. Še šest dni ga bom moral piti: osem dni čaja iz tavžentrož: potem mi bo bolje. Tako meni Lucija, ki me ima rada.

Živim iz knjig in v knjigah. Grabim za njimi kot za življenjem in zdravjem.

Danes me je obiskal Lojze.¹⁾ Vse dopoldne sva govorila v sobi. Zunaj je neenakomerno deževalo. Lojze se niti ne zaveda, pa je že globlje zaoral v moje probleme. Ko bi ne bilo Boga in mojega lastnega prepričanja, bi bilo vse skupaj neznosno.

Jutri bom pisal pismo v Log pod Mangartom. Vem, da bo to najtežje pismo mojega življenja.

20. septembra 1937

Včeraj sem napisal dolgo pismo dr. Juvančiču. Danes ga najbrž ne bi več napisal. Težka in boleča je človeku izpoved, pa vendar potrebna. Na eni strani te odganja od pisanja strah, na drugi strani pa te priganja nepremagljiv notranji ukaz.

29. septembra 1937

Ves teden sem čakal odgovora. Danes sem ga pričakal. Pismo leži pred menoj še neodprto in strah me je odpreti.

12. oktobra 1937

Zopet v lemenatu — zadnjič. V hiši je novo to, da Dušana in Jožeta vsaj za nekaj časa ne bo nazaj. Bo pač malo bolj pušto. Je pa Rudi iz Brd.

Te dni imamo duhovne vaje in jaz sem jih vesel. Po dolgem času se čutim spet mirnega in notranje veselega. V naravi je najlepše, ko se je nevihta razbesnila in pustila za seboj svežo mirnost. Takrat se popotnik čuti močnega za dolgo pot.

16. oktobra 1937

V nedeljo 10. t. m. sem bil zadnji večer doma. Druga za drugim smo prebirali dolgo Lenč-

kino pismo, kjer je sanjala o svojem bodočem domu v naši sredi. Zdelo se mi je lepo, ko smo si bili vsi eno v mislih in čustvih. Mislim, da še zlasti oče in mama.

Mama: »Naj pride k nam in bo v naši družini.«

Oče je dolgo časa čital njeno pismo. Potem se je zamislil. Vesel se je čudil njegovi lepoti.

Vem, vse to ima nekaj trdnega, na kar se naslanjam.

V lemenatu ni nič posebnega. Ostal je isti kot nekdanj: hiša brez pravega življenja. To je vsaj moje mnenje.

Živim v notranjem zadovoljstvu in umirjenem veselju. Čutim moč za delo in študij.

Boris 1) še vedno dela s prvotnim neomajnim navdušenjem. Imam ga rad, ker je v svoji odkritosti kot otrok. Mislim, da ima bodočnost.

Mlad 2) je še vedno vesel in se iz srca smeje hišnim posebnostim. Novo življenje ga še zmeraj živo zanima. Bojim se pa, da se ne bo več dolgo tako iz srca smejal. Postal bo kot mi ...

24. oktobra 1937

Obisk.

»Ljudje po Renčah pravijo, da nisi več tako vesel kot prej ... Tudi mi to vidimo ...«

No, sedaj si pa ti razlagaj kot hočeš. Veš pa, da te drugi ne morejo razumeti in da je čudneje na mestu.

Vse to pa me tako čudno boli in reže vame kot veter iz gmajne.

1. novembra 1937

Borim se. Hvaležen sem Bogu, da mi je prihranil te boje za čas, ko sem se za svoj poklic že slovesno odločil. Ko bi se moral tako boriti pred subdiakonom, bi mogoče teh bojev ne zmogetel in bi bil že bogvekje po svetu.

Moralne opore imam dosti. Ko bi te ne bilo, bi bila stvar grozna. G. vicerektor se zame zanima in mi je dober kot oče. Mogoče me še najbolj krepi Z. Beletristika mi je v veselje in ob njej se raztresam.

Vendar pa si ne morem prikriti strahu pred bodočnostjo. Še vedno bi rad nekam ubežal ti-

1) Boris Pahor

2) Ivan Mlad

stim, ki me obdajajo. Kam? Na drugi strani pa čutim, da ne morem in da ne smem ubežati zaradi drugih.

5. novembra 1937

Ko sem se zjutraj pogledal v ogledalo, sem se samega sebe prestrašil. Moj obraz je bil žalosten, oči brez sijaja. S takim obrazom sem menda sinoči zaspal ...

Nič več nisem vesel kot nekdanj. To me boli in vznemirja glede bodočnosti. Kako bom molil k Bogu, ki »razveseljuje mojo mladost«? Jaz pa bi bil rad vesel, zelo vesel, rad bi v svojo mladost sonca, dosti sonca. Rad bi vzpostavil ravnovesje med seboj, svetom in Bogom.

Danes trpim že ves dan. Prav v dušo čutim žalostne poteze svojega obraza ...

Včasih se zamislim, kako lepo bi bilo, ko bi šel v samostan in postal menih. Iti daleč in se zapreti v tišino celic, hodnikov, kapel in vrtov. Iti npr. k benediktincem in peti vsak dan po cele ure hvalnice. Iti kam daleč, npr. na Češko. Iti na pot.

Ta bajta je prestara. Nekje ob veliki vodi stoji. Veter jo je upognil od vzhoda na zahod in po debelih tramovih glodajo majhne žuželke.

Iti na pot, iti daleč. Mogoče bi se umiril, uravnovesil ...

7. novembra 1937

Te dni je nebo včasih čudovito modro. Je ko Marijin plašč. Skril sem se vanj kot otrok in sem miren in potolažen. O, ko bi me ti dnevi ne zastutili nikdar več!

Naš kraj je ko Betlehem. Ob njegovih mejah so pašniki in jaz sem pri čredi. Čakam Kristusovega prihoda. Rad bi ga pričakal veselega srca. Ko se bo to zgodilo, bom vzela najlepše jagnje in ga ponesel Jezuščku. In Jezušček se bo nasmehnil. Meni pa bo tako dobro, tako dobro v duši in v srcu.

Na pultu imam vedno sliko Mare Kraljeve »Jezušček z ovčko«, ki mi jo je okrog lanskega božiča podarila slikarka sama. Vselej, kadar pogledam nežno Jezuščkovo postavo z majhnim jagnjetom v naročju, se spomnim te svoje želje in v duši čutim moč vztrajati do konca.

17. novembra 1937

Se res umirjam? Zdi se mi. Zunaj so se začeli mrzli dnevi, ki vplivajo pomirjevalno.

Volja, razum in še posebno milost božja bodo izoblikovali moj pravi obraz. — Glede mojih bojev še to:

**Na široko, oj široko
moral bom roke razpreti
in z objemom bajto nagnjeno podpreti.**

V hiši ni nič posebnega. Bega me misel — prav danes sem premišljeval o tem —, da bom jutri naletel med ljudstvom na še večje mrtvilo,

kot sem ga našel tukaj. In če me boli to mrtvilo v hiši, koliko bolj me bo jutri bolelo mrtvilo med ljudstvom ... In zopet je prišla k meni misel — lepa misel, ki me vabi in vabi — da bi zapustil vse in šel v samostan k benediktincem. Na tej zemlji smo le mimogrede, smo le romarji v večnost, te misli ne smemo nikoli zgubiti izpred oči. Ta misel mora usklajevati naše življenje v enotnost vse naše biti, mora usmeriti naše telo in našo dušo v eno samo ravno in silno premico iz tega sveta proti večnosti, proti Bogu.

VLADIMIR KOS

Po zvezdnatih poteh

*Včasih zvezde obstojijo
poleg temnih streh.*

*Ah, ko znal bi melodijo,
da po njih potem*

odidem!

*Zmeraj globlje, zmeraj dalje
bi drsel v nebo,*

*mimo sonca, ki čez valje
trudno zléknjeno*

počiva.

*Rad bi našel sled v nebesa,
rad bi šel do vrat.*

*Kakšna skrivajo drevesa,
da še njihov sad*

oživlja!

*Ah, morda skoz zlato špranjo
zazveni moj dom,*

*s strun v rokah vodé, ki vanjo
brede z Jezusom*

Marija ...

*Toda — prav je, da ne morem
iti zdaj pred raj.*

*Ker zaman bi klic me zore
vabil v svet nazaj —*

k mrličem.

Naše življenje je velika vigilijska, je prehod na tej lepi zemlji, je romanje, je poslavljanje, je pripravlanje naše sreče in naše lepote, je umiranje za večno življenje.

Ure koralnega petja v šoli so še vedno karikature, ki me bolijo. Vsaka ura me ubija in mi napolni dušo z žalostjo. Zdi se mi, da velika ve-

čina fantov — to so namreč fantje! — nima nikakega smisla za koral. Petje se izpreminja v rjo-venje, v zabavljanje, v nagajanje, v šale ...

Katolištvo sv. Cerkve se čudno odraža v tej hiši ...

Misel, ki je bila izražena ob priliki letošnjega narodnega kongresa (Tripoli) v naši kapeli.

Sv. Cerkev je katoliška, mi pa smo izbrano in privilegirano ljudstvo, ki ga Bog še posebno ščiti in vodi.

To smo že vsi neštetokrat slišali. In prav v našem času pretiranega nacionalizma in naših prav posebnih razmerah se mi zdi, da ta misel nikakor ni na mestu ...

Med zadnjo uro zgodovine so se nekateri duhovi zelo razgibali, ker je predavatelj 1) omenil, da bi na papeškem stolu lahko sedel tudi drugorodec in da se v zadnjih časih ta težnja tudi skuša uveljaviti. Nekateri so takoj postali nenavadno razgibani. Nekdo je nestrpnost vprašal za besedo in z močnim poudarkom (četudi na videz mirno) rekel, da se to ne bo moglo zgoditi, ker je velika večina kardinalov laškega rodu. Ko bi bil predavatelj dovolil, bi se bila razvnela čudovita debata.

19. novembra 1937

Danes so se pri uri zgodovine nekateri zopet razburili. Šlo je za staroslovanščino v vzhodnem bogoslužju. — G. predavatelj je omenil, da ono o papežu Janezu VII., ki naj bi bil odobril slovanški jezik v liturgiji, spada v legendo.

**Prva adventna nedelja
28. novembra 1937**

Hišna disciplina in pokorščina.

Danes zjutraj pri nedeljski pridigi je g. rektor močno poudaril tole misel: »Ne smete ubogati in opravljati svojih dolžnosti iz nobenega drugega vzroka razen iz pokorščine. Vse morate izvrševati le zato, ker predstojnik to ukazuje, ne glede na asketične in samovzgojne razloge. Upoštevati smete tudi te, a šele potem, ko ste postavili na prvo mesto slepo pokorščino.«

2. decembra 1937

V kapeli goriškega škofijskega dvorca sem pred škofom samim prisegel, da imam namen za vselej ostati v goriški nadškofiji.

Zopet sem se čudil — kot sem se že takrat, ko sem prvič nesel škofu prošnjo za prepis iz tržaške v goriško škofijo —, da je škof tako redkobeseden.

Oče je že pred štirinajstimi dnevi pisal mojemu stricu Gabrijelu 2) o zadevi pismo, kjer je skušal opravičiti moj korak in spodbiti njegovo nasprotovanje. Do zdaj ni še nobenega odgovora. Oče je mnenja, da mi je stric hudo zame-

ril in da ga za mojo novo mašo sploh zraven ne bo.

Zadnjo nedeljo — obletnica smrti nadškofa Sedeja — sta šli mama pa Zora zame na Sv. goro. Mislim, da sta bili moja in naša zadeva med glavnimi nameni. Na gori je bilo mrzlo in malo ljudi.

3. decembra 1937

V **Mladiki** 37. leta sem bral povest Mare Husove, in sicer tam, kjer se začenja grozni nespo-razum med Zalo in njenim možem ... Vsebinska povest iz 7. števil. **Mladike** me je silno zagrabila, tako da sem začutil bolečino. Zakaj je včasih življenje tako neizprosno trdo ... O Bog, Ti veš. In če Tebe ne bi bilo, bi vsak globlji človek, ki trpi, obupal nad samim seboj. — Povest me zanima in tako rad bi kaj zvedel o tistem življenju, iz katerega je pisateljica Mara Husova črpala snov za svojo povest.

4. decembra 1937

Zadnje čase mi je literarno delo kot skušnjava. Vedno me preganja in povsod mislim nanj: ponoči, ko se zbudim in ne morem spati, v kape-- li, ko bi moral biti zbran in pri Bogu, v šoli, kadar so predavanja premrtva, med študijem pa je klic literature sploh predrzen. Še sam se dobro ne zavem, kdaj sem potegnil iz pulta popisane in stokrat popravljene liste. Kadar kosim in večerjam, mislim na svoje pisanje. Mislim, kako bi moral to ali ono povedati. V vrsti, med odmori, po hodnikih, na vrtu, na sprehodih — povsod mislim o svojem literarnem delu ...

Ko sem se to noč proti jutru prebudil, sem mislil na Maro Husovo, ki jo poznam iz njene povesti, ter na Zalo Trdino, junakinjo te pove-- sti ... Danes zjutraj sem se pri sv. obhajilu še posebno spomnil g. Mare Hus ...

**Druga adventna nedelja
5. decembra 1937**

Naši sredni in sobotni pomenki po večerji so zanimivi. Sedaj govorimo o vzgojnih pastoralnih vprašanjih.

Sinoči, ko sem šel spat, se mi je bolj kot na-- vadno vsiljevala misel o popolnem življenju samega sebe v delu za druge. Začutil sem, da to ne bo morda tako lahko, kot si idealni mladenič pogostoma predstavlja. Bolelo me bo, ko bom pogostoma moral pustiti svoje strogo osebno delo in iti za pastoralnim. Skupno z ostalimi fanti se resno zavedam, da bo treba pastoralno delovati globlje in širje kot se je delalo do-- slej. Povečati in poglobiti bo treba stik z ljudmi in z vsemi sloji. Veselo dejstvo je, da je večina fantov za to zelo gorečih.

1) Mons. Giuseppe Velci

2) Gabrijel Piščanc, ki je zaporedoma služboval v Dolini, Klancu in Avberju (1955)

Mene včasih skrbi misel, kako bom mogel združiti široko pastoralno delovanje z resnim in globokim literarnim študijem in delom ... **Unum facere et aliud non omittere ... Serva ordinem et ordo servabit te ...** 1) Zadnjo misel je poudaril zjutraj v kapeli pri nedeljski pridigi g. vicerektor. (V oklepaju naj povem še to, da je danes namesto mons. rektorja pridigal g. vicerektor. Skoraj odveč je omeniti, da me je današnja adventna pridiga ganila in da mi je res šla do srca kot je manda šla vsem. Človek bi želel, da bi g. vicerektor pridigal vsako nedeljo. Njegov nastop je bil miren in brez retoričnosti.)

7. decembra 1937

Že večkrat smo debatirali med seboj, ali težje shaja kmečka ali pa mestna uradniška - malo-meščanska družina. Do jasnega zaključka nismo nikoli prišli. Vsak je trdil svoje in vsak je tudi vedel zase ...

Danes smo šli skozi mesto. V neki izložbi sem mimogrede občudoval lepe radie.

»Take si bo treba kupiti,« sem rekel svojemu tovarišu, ki je s kmetov.

»Doma ga gotovo že imate,« me je špiknil.

»O, seveda,« sem se ironično nasmehnil.

Zanimivo! Tisti, ki pridejo s kmetov v mesto, mislijo, da se v malouradniški družini razmeroma ugodno živi. Ne vedo pa, da ima takšna družina le za najnujnejše in da mnogokrat komaj shaja celo s podporo otrok.

8. decembra 1937

»Odšel si, Lado, pa še zbogom nisi rekel!«

Tako mi je rekel danes opoldne Pavlišič 2) zaradi moje ekskardinacije. Vedel sem, da bo prišel k meni. Le kaj mi bo rekel, nisem vedel. Njegove besede so bile kratke in močne, kakor je on sam. Ne bom jih tako hitro pozabil. Pred njimi sem brez moči in ne morem najti besede v odgovor.

Čutim, da me moji tovariši čudno gledajo. V mislih obsojajo moj korak. V njem vidijo mojo šibkost, bojazen pred težavami in iskanje slajšega kruha. V njihovih besedah, da me tukaj na Goriškem mogoče čakajo še večje težave, zveni posmeh.

Sem napačno nameril svoj korak? Sem se izkazal slabiča, nehvaležneža, oportunist? Sem mogoče pretiraval svojo misel o »božji volji«? Je imel tisti, ki mi je to prvi svetoval, dobre namene?

Čudno se mi zdi, da mi ni nihče tega odsvetoval, zlasti mons. vicerektor. On je celo z veseljem sprejel mojo odločitev in pozneje mi je celo svetoval, naj prošnjo ponovim.

1) Eno narediti, drugega pa ne opustiti ... Čuvaj red in red bo čuval tebe ...

2) Današnji nadškof na Reki

Po pontifikalni maši sem za hip govoril z očetom v stolnici. Novo je to, da se je oče pri odplačevanju dolga državi uštel za celi dve leti. Za vrati bo ostala skrb, življenje bo šlo z isto težavo naprej. Ubogi ljudje!

11. decembra 1937

Okrog poldneva je začelo deževati. Megleno obzorje je tako ozko, da vidiš komaj meter daleč. Iz megle moli črna in mokra kostanjeva veja. Ljudje prihajajo in odhajajo skozi meglo ko prikazni.

Pravijo mi, da sem čustven in mehak. O, vse to sem že neštetokrat slišal v resni in šaljivi obliki ...

Zaradi prepisa v goriško škofijo me fantje še vedno napadajo. Zdaj nisem več pravi Slovenec in tudi svoje volje nimam več. Na meni je

Nova maša Rudija Klinca. Vipolže, sv. Štefan 1937

neizbrisna črna pika. Drugi tovariši pa, ki niso prizadeti, se mi še vedno radi posmehujejo. To me boli.

Še vedno zapiram oči in slišim prepevati v gotskem koru zbor črnih menihov. Vidim jih: čez glavo imajo temno kapuco, v roki držijo knjigo, sedijo ko v knežjih prestolih, iz srca jim prihaja pojoč glas ...

O, biti ubegla ptica pod arkadami stoletnih samostanov ...

Življenje me bega in plaši ko otroka. O, jaz sem otrok, življenje pa ne pripoznava otrok in njih pravic.

Pri nas doma gre trda. Mama je bila danes potrta. Zdelo se mi je, da so postale gube na njenem obrazu številnejše in globlje. Tožila je, da bi človek skoro obupal. Oče je molčal. Vem, moral bi ju tolažiti. Saj sem poskusil reči nekaj besed, a so mi zamrle na ustnicah. Zora ima kljub bližajočim se praznikom malo dela. O ti ubogi otrok! Vse da za dom, ničesar si ne more prihraniti, pa je kljub temu doma pomanjkanje. Naročil sem domačim, naj mi spletejo rokavice, iz katerih bodo gledali konci prstov, da mi ne bo mraz,

ko bom molil brevir. Zdaj mi je tega žal. Mama mi je danes potožila, da mi še ni mogla splesti rokavic, ker ni mogla kupiti volne. V ponedeljek dobi oče pokojnino, potem bo kupila volno ...

Tretja adventna nedelja 12. decembra 1937

Zora in Mira na obisku. Kar veseli sta, da se jima čudim. Mladost, združena z Bogom, zmore vse.

Vipolže, 27. - 28. decembra 1937

Rudijeva 1) nova maša. Na sveti Štefan malo pred polnočjo smo zapustili dvorano in šli spat. Z Dušanom sva spala v isti sobi. Dve uri sva se pogovarjala v temi. Brez hinavščine in s strahom sva hodila po kamricah srca. Govorila sva največ o najini bodoči duhovniški poti. Dušan se boji, da ga bo življenje mučilo, da ga bo realizem življenja potrl ... Ob dveh ponoči sem ga ogrnil s svojo zimsko suknjo, ker ga je mrazilo. Kmalu je zaspal.

Gorica, božič 1937

Letošnji božič pri nas doma je bil lep, najlepši od vseh dosedanjih. Lenčke smo bili vsi otroško veseli kot svoje najmlajše, najdražje sestre. Vsa hiša in naša srca so je bila polna. Le da je morala prehitro oditi. Slovo je bilo težko. Morala se je trgati. Zaradi žalosti in veselja obnem se je ob slovesu bridko zjokala.

1) Rudolf Klinec

Vse skupaj je bilo lepo, veliko doživetje. Vsi smo prvič videli gorsko pokrajino v zimi. Dnevi so bili jasni, gore so se lesketale v soncu, noči so bile jasne in polne zvezd. Obujali smo spomine na Trentarja, 2) na Kreka, na divje lovce (Mota) in na znamenite ljudi, ki so živeli v tisti zanimivi in lepi soteski. Šli smo do Trente in obiskali Špika - Tožbarja. Bil nas je vesel in ko smo v njegovi izbi peli naše pesmi, mu je obraz žarel. — 30. smo se ustavili na Logu v hotelu Triglav pri Žorču, ki je bil pred dvanajstimi leti naš sošolec in ki je zdaj mlad in fejest družinski oče z dobro nevestico. Lepo nas je pogostil — klobase so bile čudovito slastne — in potem smo peli. Njegov oče nas je občudoval in se zadovoljno smehljajal.

Tistega večera sem šel z Žorčem iz Trenta proti Logu. Bila je že tema in na trdem snegu nama je spodrsavalo. Držala sva se za pod pazduho in se živo pogovarjala. Govorila sva o duhovskem poklicu in tam, kjer je pot najbolj strma, mi je rekel tole: »Ljudje dostikrat ne razumejo, ne vidijo in ne znajo ceniti vaše odpovedi, vaše žrtve mladega življenja.«

Tako dobro mi je delo, da sem iz ust preprostega fanta slišal to izpoved. O, med dobrimi in preprostimi ljudmi mnogokrat slišiš zdrave pa krepke besede.

(Nadaljevanje sledi)

2) Jože Abram

VLADIMIR KOS

Zgodba še ene ljubezni

Potem
je ostala le zlata krizantema
z drobno, v belo svilo ovito svetilko,
da so mravlje in druge žuželke
mogle domov
po zmeraj bolj megleni stézi
jeseni.
Ustavil sem veter pod mokrim bremenom:
»Ali veste, kaj se zgodilo je z njivo:
z lilijami oranžnimi,
z bambusi za na krov?
Do včeraj še so vrani mirno leteli.«
In veter zavzdihnil je.
Vem, ni hotel reči.
Sklonil se je niže in čakal z bremenom.
Kaj bi ga še ustavljal?
Naj gre, da v mesto dospje.
Morda ga prvič kdo o tem povprašuje.

In k njivi sem stopil v prelaz
in h krizantemi
v lesk oktobra s koščki poletnih pepelov.
Tih smehljaj ju je vezal
k življenju s kamni goré.
V adventu so!
Advent je up in obljube.
Potem
šel sem v gozd, ki je hrepenenje v temno.
Mah, lišaj in skorja
za jaslice moje
tik ob zvrnjenem gnezdu ležali so,
v hlad strmé.
Le divje rože nisem hotel zbudíti.
Od njive se vrnil sem v mesto s krizantemo.
Vrani z vrh dreves so zavpili po svoje.
Toda ali ne sme vriskati z mahú v jaslice?
Vsak dan je Božič v Najsvetejši Daritvi.

SOBOTNI VEČERI

Zrasel sem ob pravljici. Stara mati je znala čudovito pripovedovati. To ni bila pravljica, kakor jo pripoveduje današnji človek, ki se ni sposoben otresti nekakšnega nepristnega prizvoka, ki pomeni toliko, kot da on temu razumljivo ne verjame, da je vzvišen nad tem, da pač samo zabava ali vzgaja svojega otroka, čigar otroška zaupljivost ga nekoliko gane. Stara mati je pripovedovala, kakor bi bila iz tistega sveta, o katerem je govorila. Mestoma, kjer ni povsem verjela, ni pomanjkanja prepričanja nadomeščala s praznim navdušenjem. Ne vem, kaj bi danes dal za to pripovedovanje, v katerem sta brez pretiravanja prekipovali polnost in lepota besede, a bili hkrati veličastni. Nikoli se nisem znal in se še danes ne znam otresti občutka nečesa čistega, čudovitega, pri tem pa čisto stvarnega, ko se na to spominjam. Preden smo se tega zavedeli, smo že sprejemali lepoto. Preden smo bili sposobni sprejeti njeno vsebino, smo vzljubili in z veseljem ponavljali nekatere besede, stavke, verze. Tako je v nas polagoma rasel čut za čistost in lepoto besede. Čut in sposobnost presoje. Vrsta besede in zvez, ki smo jih osvojili, je ustvarila v nas tudi razsodnost, ki je odklanjala nežive besede in zveze. Taka sama po sebi nastala odklonitev je pravzaprav najbolj preprosta varuhinja čistosti narodnega jezika. Samo skromen del naroda more z razumskim razčlenjanjem ugotavljati neživost in nepristnost nekaterih jezikovnih prvin. Večji del naroda govori »kakor mu je zrasel kljun«. In kako je kljun rasel? Kaj je vplivalo nanj, kaj ga je oblikovalo, dokler je bil še mehak in prožen? Pri meni stara mama in sobotni večeri.

Še danes ne morem pozabiti sobotnih večerov. Iz šole so nas spuščali ob petih. Takoj sem stekel s knjigo pravljič v torbi, že vnaprej vedoč, kaj me čaka doma. Vonj poribanega poda in pregrnjenih prepreg, vonj svežega kruha, prasketanje ognja v štedilniku in šumenje vode tik preden začena vreti. Drugi dan je bila nedelja. Ni se bilo treba pripravljati in ne misliti na delo. Večer je bil večer pravljič.

Že od nekaj se vprašujem, kje je začetek tega, kar imenujem: moje npravne osnove. Odkod sploh izvira, da sem, kar sem. Prve molitve sem izrekel na povelje, a jih nisem razumel. Razumel pa sem prve pravljič. Večni boj pravičnosti, človeške grdobje in človeške lepote, sem srečal pr-

vikrat v njih. Je to na stvari kaj spremenilo, da je bilo to v svetu zmajev in pošasti, proti katerim so se bojevali pepeluhi? Z razumljivo besedo so se otroku razkrivale vzvišeno resne reči. Mogoče je današnji odpor zoper nizkotno in podlo bil nekoč strah za kraljično ali za otroka pred lectovo hišico. Vsak potoček je v primeri s široko reko videti malo smešen, vendar se vsaka reka začena s takim potočkom. Mogoče je ravno zato tako važno, kakšen je bil prav ta potoček. Pravljičice so nas pritegnile na stran pravičnosti. Spet in spet smo se prepuščali, da nas je potegnilo za sabo, kako se je uresničevala v usodah oseb, ki smo jih že zaupno poznali. Vnaprej smo se veselili njene zmage, na to, kako bo ježibaba dotekla mačehino hčer in strgala z nje zlato, na to, kako bo vrgel prepeluh zmaja do ušes globoko v svinec. Ob sobotnih večerih smo hodili v prvo šolo npravnosti, učili smo se odpuščati in vračati, učili smo se ponižnosti in pogumnosti, resnice in poštenja. Učili smo se, čeprav zveni to sprično nezemeljskih, nadčloveških bitij čudno, verovati v človeka in njegovo moč. Učili smo se zlahka, še vedeli nismo za to; globoko moramo danes pobrskati v spominu, da odkrijemo učiteljev obraz.

Stara mama, pripoveduj nam o ... Tako smo prosili, tako prosijo še danes otroci. To pomeni, da to pravljičico že poznajo, da so jo že večkrat slišali. Ali je zaradi pravljičice ali je zaradi otrok, da si jo znova želijo? Zaradi otrok, pa tudi zaradi pravljičice, saj pomembnosti nič ne zmanjša.

Kadar sem kot otrok iz gozda stopil na čistiino, se me je dolgo polaščala čudna vznemirjenost. Domišljija se je razmahnila in izzivala k dejavnosti. Sredi travnika je kamen. Treba ga je odvaliti. Gotovo je pod njim odprtina, ki pelje globoko v zemljo. Tam je pot v drug, skrivnosten svet. Rekli boste: blodne misli. Jaz pa pravim: kaj bi bil otrok brez domišljije? Kaj bi bilo iz takega otroka čez dvajset let? Ali ni prav domišljija tista, ki nas žene v boj z neznanim? Vera in iskanje neresničnih pokrajin ne trajata dolgo. Ostaja pa neka trajna radovednost, želja razkriti rečem trdno lupino, slutnja, da svet ni tako otrpel, kakor se zdi na začetku, da so znotraj njega še svetovi, ki jih je treba poiskati. Zdi se mi, da so sledove takih občutij pravljičice zapustile v slehernem, ki je z njimi rasel. S temi čudi ni tako hudo. Nihče ne bo iskal v igri

otroka, ki hrani in oblači svojo punčko, kakor bi bila ta živa, zametke prevare. Da pa so nam pravljice pomagale razumeti in nam odprle drobne duše reči, je resnica, ki jo bom kadar koli oznanjal. In še — jezik pravljič je zapustil v meni močan občutek gmotnosti pozemskosti, okus mleka, zemlje, žita. Šele danes, pri pazljivi presoji lahko razumem, kako obzirno je pravljič navduševala za to življenje.

In še bi se želel zahvaliti za pesem. Metamorfoza in simboli so starši in prastarši moderne metafore. Na eno in drugo sem naletel najprej v pravljič. Ljudje se spreminjajo v živali, zmaj se spremeni v ovna, oven v zajca, zajec v goloba, golobje jajce usmrta zmaja. Čudne pes-

MILENA MERLAK

Lahko slovo

*Na Silvestrovo, na Silvestrovo
nam slovo ni težkò,
nam pri srcu ni grenkò,
tudi kadar ob odhodu rečemo:
Letos sva se zadnjič videla,
danes sem te zadnjič obiskal.
Minilo je, ker je bilo lepò.*

*Na Silvestrovo, na Silvestrovo
nam slovo ni težko,
nam pri srcu ni hudo,
čeprav se ves dan poslavljamo,
saj za zmeraj ne odhajamo,
le slovo od starega leta
veselo proslavljamo.*

*Na Silvestrovo, na Silvestrovo
smo lahko vsi veseli,
saj smo staro leto preživeli
in kakor hitro opolnoči
to srečno odide od nas
bomo drug drugemu zaželeli,
da bi novo leto dobro začeli.*

niške podobe. V pravljič govori neživi svet. Toliko je v njej človeške ljubezni, da so je deležne vse reči. Taka je bila moja prva šola poezije. Taki so bili sobotni večeri. Večeri materine besede, človečnosti, lepote in domišljije.

Pravljič je pesem napisana v srednjem trenutku, izbrušena v teku stoletij od neznanih rodov.

iz slovaščine A. S.

ALEKSANDER MUŽINA

STARA NOVOLETNA PESEM

Iz zapiskov gospe Zore Križmančič

Na Silvestrov večer so se fantje zbrali navadno v vaški gostilni ali po hišah, kjer so bila mična dekleta. Grela so se pri velikem ognju, na ognjišču. Gospodar jim je prinesel dobrega domačega vina (takrat so v vasi gojili vinorodno trto), klobas in domačega kruha. V pričakovanju polnoči so se dobro oblekli (niso preveč gledali na eleganco; saj so takrat bile zime veliko bolj mrzle). Ko je ura odbila polnoč (ne na vaškem zvoniku, ker tega nimamo), so se fantje podali po vasi zapet kdove koliko staro pesem novemu letu. Zapeli so vsakemu gospodarju na njegovem dvorišču. Da bi pa pesem bolje izzvenela, so stali v krogu in bili tesno objeti in nekoliko sključeni.

Če ni bilo otrok v hiši so zapeli gospodarju kot prvorojenemu otroku, enako kakor očetu in gospodarju; če je bila prvorojenka Marija, so navadno zapeli: »Marija lepo kronana«; če pa je imelo dekle drugo ime (Tončka), so zapeli: »oj Tončica vijolica«; vsako drugo ime so imenovali »vijolica«. Pesem se izmenično peli prvi in drugi tenorji, odpev pa je bil izključna last basov.

»Ta stara« pesem pa se glasi takole:

»Dobro jutro Bog daj, hišni gospodar — novò je leto v deželì;

(ali pa: Dobro jutro Bog daj poubček mlad — novò je leto v deželì;)

Zdrav'ga, pošten'ga smo te našli — novò je leto v deželì;

da bi te hleti stan boljši — novò je leto v deželì;
mi ti h'čemo eno pesem zapet — novò je leto v deželì;

od tega leta novega — novò je leto v deželì;
od tega rojstva božjega — novò je leto v deželì;
mi te prav lepo prosimo — novò je leto v deželì;
en'ga dara božjega — novò je leto v deželì;
za en bel denar, za en božji dar — novò je leto v deželì;

Bog požegni hišo in ljudi — novò je leto v deželì;
kiteri živijo nutre v nji — novò je leto v deželì.«

Na novega leta dan so se vsi dobro naspali; nakar so se znova zbrali v gostilni ali v kakšni premožni hiši ter se podali zopet na obhod po vseh hišah. Seveda so bili darovi domačega proizvoda, kot klobase, jajca, vino. V hišah pa, kjer so bila dekleta in so ta v noveletni noči dobile vrzote, so dobili denar. Koliko? Odvisno je bilo od velikosti vrzote in od petičnosti domačije.

Dobrodušni debeluhar zelje

Užival ga je že neandertalec, se pravi predzgodovinski človek, poleg mesa divjega jelena, seveda. Priznati moramo, da pač ni imel slabih okusov. Je pa med neandertalčevim in našim zeljem znatna razlika. Tisto, ki ga je on užival, (ne vemo, ali mu ga je servirala žena!), torej tisto še danes zasledimo po čudovitih obalah Sredozemlja in tja do Irske; dehti slano, ker lju bi bližino morja, posebno Atlantika, in galebov, ki ga rožnokljuni opazujejo, kako se pozibava v vetru na edini nogi, iz katere poganjajo veliki plahtasti listi sinje zelene barve. Je torej visoko in sloko, in ko se razcvete, je v vrh sijoče rumeno. To je Adam, se pravi začetnik in prednik vseh vrst zelja, ki ga je pozneje vzgojil človek in sem spada cela vrsta rdeče in bele sorte, pa še cvetača je član te družine in ohrovt, ki mu po domače rečemo »vrzota«. Ko bi neandertalec poznal vse te naše finese, bi si bržkone obliznil vse kosmate kremplje.

In priznajmo: če nas ledeni zimski dan poščegeta v nos z njegovim kislastim vonjem, bi kar skočili v kotel, iz katerega se dviga dišeč oblak in naznanja čas kosila; »*Brassica oleracea*« (to je botanično ime za zelje), je bila že pri starih narodih zelo cenjena rastlina: cenili so jo ljudje in bogovi in pesnik Lukan poroča, da so bili Grki prepričani, da je zraslo iz potu samega Zeusa, očeta vsega, kar živi. Tudi grški zdravniki so ga že dobro poznali in ga predpisovali proti vsem mogočim težavam; sam veliki Hipokrat se je zatekal k njegovim terapevtičnim lastnostim in Krizip, tudi ugleden zdravnik, je napisal celo knjigo o njem. Kaj so menili o njem praktični Rimljani? Kolumella, eden najpomembnejših piscev agronomije starega Rima, pozna že deset sort in skoraj ne neha povzdigovali njegove zdravilnosti. Dokler so Rimljani orali polje in pastirovali, jim je bilo vsakdanja hrana. Ko pa so postali mogočen in bogat narod, so ga uživali samo še pred pojedinami: prepričani so bili, da bodo mogli tako popiti kar največje količine vina. Plinij Starejši, pisatelj in naravoslovec, ki je umrl leta 79 po Kr. zelo graja to njihovo početje. Še dobro, da Rimljani niso poznali našega kislega zelja. To bi jim šele bilo sredstvo za povzročanje žeje. Oni so nam-

reč shranjevali v kisu kar cele glave. Naš pa pravijo, da je slovanski način konserviranja ter se je razširil skoraj po vseh civiliziranih deželah.

ZELJE DAJE ZDRAVJE

Zelje ni zapisano v nobeni lekarniški knjigi, vendar ni dvoma, da spada med zdravilne rastline in je zato nezaslišano, da ostaja tako brez državljanstva. Ko ga gledam, kako se dobrodušno maje sredi poledenelih vrtov, posebno, če gre za cvetačo, kar pristavim; glej, bel cvet sredi zime! Kaj nam nudi ta gospod? Najprej dobro počutje, zdravje, bistro pamet, lepoto. Se vam zdi malo? Ne pričakujmo, da bomo na račun zelja vsi zdravi kot ribe in postali atleti ter lepotice. Pa si tega tudi ne želimo. Toda, kar je bilo pri ljudskih zdravnikih in v starem svetu le izkustvo ali morda samo intuicija, to potrjujejo danes najznamenitejši biologi na podlagi znanstvenih izsledkov. Znanost torej, gospoda moja, klobuk dol pred njo, če ga kdo še nosi. Sredi epruвет in analiz se nam zelje izpremeni v ogljikove hidrate, rastlinske beljakovine in maščobe, kalij, železo, magnezij in žveplo. Vse to se pretaka tudi v tem našem telesu. Pogledam se v ogledalo. Ojoj, ali je to mogoče? Nočem biti kalij, magnezij in žveplo! Pa sem to in še mnogo drugega, kaj bi naštevali! A kmalu se potolažim, češ, sem pa tudi veliko več: nekaj, kar naredi, da vse to v meni živi, česar v zelju seveda ni. Pogledam prijateljico Klaro in ugibam o razliki med njo in zeljem. Ni enostavno. Naj bo kakorkoli: vsekakor je to njena prva zima brez bronhitisa in brez mozoljev. Njena skrivnost? Počni recept: obilo vitamina A in C v obliki kislega zelja. Treba bi mu bilo napisati odo ali hvalnico. Si predstavljate pesem posvečeno zelju? Ne? In vendar ga zasledimo v pesnitvi pesnika Floridia Macera pod naslovom »*De herbarum virtutibus*«, to se pravi »O vrlinah zelišč«. Toda zakaj je neki Klara brez mozoljev? Dokazano je, da snujeta v kislem zelju dva izredno marljiva mikroorganizma, to je mlečnokislinska bakterija ter gliva kvasovka, ki proizvajata dragoceno mlečno kislino in acetilholin. Ti dve odstranju-

jeta iz organizma vse strupene snovi, čistita kri, urejata krvni pritisk in preprečujeta poapnenje nje žil. Mar nismo rekli, da zelje daje zdravje, bistri razum in dela kožo lepo? Pri kuhanju pa se mlečne bakterije uničijo. Zato, če vem je kaj do lepote in zdravja, uživajte ga surovo. Znameniti anglež James Cook, ki je raziskoval Avstralijo, je v plovbi okoli sveta vzel s seboj 60 sodov kislega zelja in z njim hranil svoje mornarje ter jih tako vse obvaroval škorbuta in drugih bolezni.

VAS BOLJŠA POLOVICA VARA?

Kaj pa pravi o zelju erborist, gospod Samo-zdrav, ki se je v zimskih mesecih umaknil v svoj dom med murvami sredi ravnine? V predsobi čaka vrsta bolnikov: eden šepa, drugi hodi z na-prej potisnjeno glavo, tretjemu visi desna rama in od časa do časa zastoka. Kaj jim je neki? Revmatizem jih daje. Kaj pa Samozdrav? Z naočniki na koncu nosa, lika. Kaj neki ima likati? Velike zelene liste zelja. Lika s pravim likalnikom, prav nič mu ne manjka. Ni se mu zmešalo, je povsem pri čisti pameti. Nato polaga tople liste na svoje bolnike: na roko, na nogo, na ramo, na vrat, na ... na ... na dno hrbta, oprostite, saj ste razumeli kam: tja pač, kjer jih najbolj boli. Prepričan je, da je to najboljše zdravilo proti revmatizmu. Poleg tega predpisuje čaj iz zelja: proti angini, proti bronhitisu, no, proti vsemu, kar se konča na -itis. Mnenja je tudi, da bi ga morali piti vsi tisti, ki so živčni. Pa povejte, če je kdo pri tem izvzet. Se vam tresejo roke? Jejte zelje! Ne morete spati? Pijte zelje! Ste pred izpitom, vas boljša polovica vara, vas otroci ne ubogajo, ste sprti s taščo, ste brez denarja? Veste, kje vam je iskati pomoč. V zelju, vendar. Gospoda Rudija mučijo vse zgoraj naštete more, vendar ima odlične živce ter se na vse poživzga. Zasluga zelja? Bogve! Pokukala sem k njemu: veselo je mešal po kotlu, v katerem se je kuhalo — da, prav zelje ter polglasno brundal. Kaj je brundal? Ne bo hud, če vam povem: Takole nekako se je glasilo: Daj nam, zemlja, zlato zelje, / naj želodec zdrav melje! / Naj nam zelje bo v veselje / od ponedeljka do nedelje! / Naj nas čile vse pripelje / tja do marca, konca zime / in to je vse, saj ni več rime!

Ker spada med moške, ki se spoznajo na kuhno, sem ga poprosila za recept. Popraskal se je za ušesom in z nekakšno inspiracijo rekel: Pocrvi na čebuli 30 dkg klobase, dodaj parmezan in pest na mleku ovlaženih drobtinic, napolni s tem štiri zeljnate glavice, ki so do polovice kuhane, polij vse skupaj z bešamelom ter vrzi v vročo peč. Pa imaš. Še bolje, če imaš vrzote namesto zelja. »Pripomnila sem, da pač ne ve vsakdo, kaj je bešamel.« »Zakaj pa imamo kuharske bukve, te vprašam!« me je nahrutil. Moški kuhajo pač po svoje.

PAVLE MERKŮ

Žive besede v naših narečjih

Zadnjič smo se ustavili pri fitonimih, rastlinskih imenih, in našli med njimi toliko zanimivih in lepih narečnih imen. Podobno besedno področje z enakimi značilnostmi in pre-entljljivimi ugotovitvami so zoonimi, živalska imena. Kaj pokaže torej zanimivega terska zoonomastika?

V seznamu teh imen, ki sem ga uredil alfabetsko po latinskem znanstvenem imenu živali, najdem zanimiv primer že pod črko A: Arion empiricorum, slovensko knjižno lazar, je za Terjane *póuz*; kaj pa slovenski použ z ohišjem, ki je v Teru odstopil ime svojemu bratrancu brez hiše? To je *lokáj* po furlanski besedi *cài* ali, za druge vrste, celo *lokaésa* s tem značilnim romanskim sufiksom, ki ga tu in tam najdemo v terskem besedišču povsem nepričakovano zdaj pri živali, zdaj pri drevesu, zdaj pri ljudeh. Še vedno pri črki A imamo latinsko ime Anas, naša raca. Terjani ji pravijo tudi *ràca*; za samca rabimo v osrednjih slovenskih krajih in knjižnem jeziku *racman*, ki je v sufiksu nemški: Terjani rabijo *racón*, ki je v sufiksu romanski; za mlade pa rabijo Terjani *racát*, spet z romanskim sufiksom, in in popolnoma slovensko *rácíco*. Pri latinski črki B naj opozorim na dvojno ime za bika: eno je *bàk* in odgovarja našemu biku, drugo je *júnac* in odgovarja našemu juncu samo po obliki, ne več po smislu. Ob imenu *smardénčac* se nam lahko takoj posveti, da gre za smrdljivo drevesno uš. *Drekár* pa je kar žaljivo ime za zlato mimico. Besede srna Terjani ne poznajo: ali jo opišejo z izrazom *ta diuja kozá*, ali rabijo furlansko besedo *čavrúl*. Furlanski je tudi *rèc* (jež), *strija*, *strijavica* s slovenskim sufiksom (škarjice), slovenski so *pájak* in *pólaka*, *púlaka*; prvega smo vsi takoj spoznali. Toda *pólaka*? Lepa slovenska beseda za bramorja. *Lástavica* ne rabi predstavitve, toda rabi jo *skákja*. Ali je mogoče kdo spoznal po rezijskih pravljicah, ki jih je populariziral Milko Matičetov, ki rabi v teh pravljicah kar rezijsko besedo *skákaj*? Če je niste spoznali, nič hudega: Terjani rabijo tudi besedo, ki je doma v našem knjižnem jeziku: *kobilica*. Sam ne vem, kaj misliti o besedi *préslica*: Terjani rabijo sicer tudi izraz *modrásou pastir* za živalico, ki ji pravimo drugje kačji pastir; *préslica* je redkost in jo rabijo narečno v Bosni. Ali imamo opraviti spet s kakim praslovanskim reliktom? Mogoče. Cela vrsta slovenskih imen je tu, ki so komaj malo spremenjena zaradi narečnih značilnosti: *zéc* (zajec), *uúk* (volk), *lesíca*, *zelenàc*, *bréberica*, *skrèč*, *mačoràk*, *kàrt*, cela vrsta besed se ujema celo s knjižno obliko: *táščica*, *óuca*, *klòp*, *médved*; redkejše so manj razumljive spremembe: *kúščarica* je, recimo, naš martinček, *plíska* je naša pastirica in je sorodna italijanskemu imenu ballerina; *žúna*, naša žolna, je ime, ki

dalje na naslednji strani ■

O NARAVI IN ČLOVEKU

V kako različne namene dajejo ljudje NAPITNINO!

Slovenci, Nemci (Trinkgeld) in Francozi (pourboir) obvezujejo ubogega natakarka, da prostovoljno dodani denar zapije. Vse tri besede vsebujejo namreč pojem »piti«.

Rusi (diengi na čaj) in Kitajci grejo še dlje: predpišejo mu celo pijačo: čaj; tako, kakor Madžari: vino (borravalo »napitnina« iz bor »vino«). Da ne govorimo o Japoncih in o njihovem sakade »darilo za sakè«.

Daleč najširšo svobodo prepuščajo najpreprostejšemu izmed gostincev Italijani (mancia), Španci (propina) in Angleži (tip).

—o—

Če bi kdo hotel odpreti restavracijo, kjer bi servirali HRANO STARIH RIMLJANOV, ne bi imel ne lahkega dela ne lahkega zaslužka. Saj bi, če bi hotel biti dosleden, moral shajati brez cele vrste stvari, ki so nam danes samoumevne, starim Rimljanom pa so bile neznane. Le nekaj jih natejmo: kava, čaj, sladkor, likerji, tobak, krompir, fižol, paradižniki.

Po drugi strani pa bi, ker so pač pristno rimske, lahko svojim gostom postregel z naslednjimi jedmi: bobom, lečo, čičerko, solato, cvetačo, peso. Bolj ješčim pa

še z: govedino, svinjino, jelеноvim mesom, dalje z mesom divjega osla, polha, štorcklje, žerjava, pava, papige in z nepregledno vrsto rib.

Še važnejše od sestavin je pri jedeh seveda način pripravljanja, razne omake, zabele, začimbe in mezge. In to bi našega gostinca dokončno spravilo na boben. Saj bi gostom — prvič in zadnjič — serviral pikantno sladke jedi, kjer bi se kis družil z meto, medom, prekuhanim moštom in zmečkanim sadnjem. In tako rekoč vsak krožnik bi moral biti začinjen s tako imenovanim garum, to je omako iz fermentiranega ribjega drobovja... —o—

Kdor misli, da se mora zateči k atomskim laboratorijem zato, da izmeri VELIKOST MOLEKUL, se zelo moti. Saj mu za to ni treba ven iz domače hiše!

Tako naj postopa! Majhno količino olja naj zlije v čim manjšo stekleničko za zdravila; napolni naj jo do vrha, še bolje pa samo del. Vse to naj naredi zato, da izmeri oziroma oceni prostornino olja. Nato naj vzame kapalko (če še ne veste, pomeni to: contagocce) in z njo izprazni stekleničko. Pri tem naj ne pozabi šteti števila kapljic.

Iz obeh dosedanjih podatkov — prostornine olja in števila kapljic — ni težko izračunati (z navadnim deljenjem) tretji podatek: prostornino posamezne kapljice.

Eno samo tako kapljico naj sedaj spusti s kapalko v zelo veliko posodo, če ne celo v kopalno kad, napolnjeno z vodo. Na vodnem površju se bo oljna kapljica razlezla v madež in ta se bo širil, širil... toliko časa, da bo debel, kot je velika molekula. Seveda ni debelina madeža merljiva. Pač pa je lahko vsaj približno izračunati ploščino madeža.

Deljenje prostornine kapljice z zadnjim podatkom — ploščino madeža da debelino enomolekulske plasti, ki tvori madež, in z njo iskano dolžino molekule.

Podatki bi lahko bili tile. Prostornina olja v steklenički: 0,1 (1 desetina) cm³. Število kapljic: 500. Sledi, da je prostornina posamezne kapljice: 0,2 mm³. Ploščina madeža: 20 dm² (kar je isto kot 200.000 mm²). Deljenje zadnjih dveh podatkov da: 0,000001 mm, po domače eno milijoninko milimetra.

Če dobljeno število za **dolžino** molekule olja koga ni pretreslo, naj pomisli, da najde v omenjeni kapljici **prostora** nič manj kot 200 milijonov milijard molekul!

ŽIVE BESEDE V NAŠIH NAREČJIH

velja le za samico, za samca velja le furlansko ime *pikót*. V družini žoln je posebno zanimivo ime *pikót od mira*, v katerem je ohranjena latinska beseda *murum*, zid. *Počarnin* je črnoglavka. Ne manjka še med terskimi zoonimi niti furlanskih besed, posebno za ptiče pevce: *dorda*, *dordél* ali *dordéj* za našega drozga, *lújar*, *lujarésa* za čička, *ružinjúl* za slavca. Tudi druge živali imajo furlansko ime: tako *spúcola* (dihur), *lípera* (gad). Na koncu se bomo rajši ustavili ob našem jazbecu, ki sem mu našel med Terjani kar tri imena. Prvo se sklada s knjižno slovenščino in zveni tukaj *jazbac*. Drugo ime se glasi *mánder* in mu še nisem našel razlage, s katero bi se upal na dan. Tretje

ime me je sprva presenetilo: *zbotrič*. Da gre za našega botra, je takoj jasno. Toda kako pridemo od botra do jazbeca? Razlaga je preprosta. Jazbec je škodljiva žival in rada nastopa v terskih pravljicah. V starih časih so se ga bali in so se predvsem bali priklicati ga s pravim imenom. Zato so enostavno rabili tabu, drugo ime, s katerim so se izognili pravemu. Spet moram omeniti rezijanske pravljice. Kdor jih je bral, ve, da se živali v njih stalno ogovarjajo z botrom in botro, botrčkom in botrico. Do tu vse v redu. Če pa rabiš tak izraz v magične namene — in tabu ima svojo magično funkcijo — potem ga posebej poudariš ali na svoj način razveljaviš z dodatkom, z glasom, ki nič ne pomeni, a ima le to posebno magično funkcijo: in to je začetni ž- v našem *zbotriču*.

Drobci iz manjšinskega sveta

ZAPOSTAVLJENOST V ŠTEVILKAH

Če naj se še kratko zadržimo pri Lokarjevih gospodarskih spisih o manjšinskem vprašanju, je treba vsekakor omeniti njegov prispevek k večji, znanstveno podprti zavesti o družbeni zapostavljenosti slovenske manjšine v Italiji.

O tem je nekoč pisal že prof. Samo Pahor v *Zalivu (Ustroj slovenske manjšine na Tržaškem)*, Zaliv, Trst, 1967, št. 5, str. 5-13), in sicer na podlagi splošnega popisa prebivalstva leta 1961.

Za manjšinsko konferenco v Trstu leta 1974 pa sta profesorja Aleš Lokar in Toussaint Hočvar pripravila študijo *Ekonomskopolitični aspekti diferencirane zaposlitvene strukture Slovencev in Italijanov v Trstu*, ki je že bila omenjena in ki na podlagi štetij iz let 1961 in 1971 primerja izobrazbeni in zaposlitveni položaj tržaških Italijanov in Slovencev. Raziskava s številkami in statistikami jasno kaže na nekoliko slabšo izobrazbeno strukturo in na dokaj slabšo zaposlitveno strukturo Slovencev v Trstu: višje stopnje izobraževanja, predvsem pa »vodilna« sluzbena mesta so (tudi visoko izobraženim) Slovincem precej težje dostopna kot Italijanom. Slovenci so posebno odsotni v bančništvu in zavarovalništvu ter v javni upravi. In vse to, jasno, ne v absolutnih številkah, temveč v razmerju z domnevno številčno močjo manjšine. Pri tem pojavu seveda ne gre le za diskriminacijsko, temveč tudi za negospodarno politiko.

Ti podatki so bili pozneje večkrat predstavljeni in poljudnejši in politično bolj poudarjeni obliki. Tako na primer v nepodpisanem uvodniku 47.-48. številke tržaške revije *Most* (1976), katere glavni urednik je prof. Lokar. Poleg teh podatkov je tam poudarjeno tudi hudo razlašanje, zato je povsem na mestu misel: »Dvomit po vsem tem v obstoj ekonomsko-socialne diskriminacije bi bilo res neverjetno.« (str. 6)

Pozneje sta Lokar in ameriški profesor Lee Thomas podobno raziskavo razširila na celotno slovensko ozemlje v Italiji. K podatkom o številčnosti Slovencev in o njihovem družbenem in gospodarskem položaju sta pritegnila tudi prostorsko dimenzijo in pa nekaj zgodovinskih podatkov in primerjav. Študijo sta predstavila na zborovanju strokovnjakov za slovanska vprašanja maja 1976 v Chicagu. Sestavek je natisnjen v zborniku *Papers in Slovene Studies 1977* združenja Society for Slovene Studies (New

York, 1978; naslov študije je *Socioeconomic Structure of the Slovene Population in Italy*, objavljena pa je na straneh 26-39). Dognanja te raziskave je Lokar povzel na že omenjenem simpoziju Slorija leta 1977 v poročilu *Nekateri vidiki družbeno-gospodarske podobe Slovencev v Italiji* (italijanski prevod je natisnjen v zborniku o simpoziju, pri simbolih in opombah vsebuje nekaj tiskovnih pomanjkljivosti).

Po pregledu ozemlja, kjer živi slovenska manjšina, in po podatkih o njeni številčnosti avtorja kratko predstavljata novejšo zgodovino manjšine, predvsem vprašanja meje in vloge mesta Trst, slovenskega gospodarskega dviga in uničevalnega pohoda fašizma. Sledi oris družbenega in gospodarskega položaja članov manjšine v posameznih predelih dežele. Končno razlagata avtorja izsledke raziskave na podlagi različnih statističnih analiz. Po teh podatkih bi se izobrazba Slovencev (tudi najvišja) ne razlikovala od izobrazbe Italijanov. Pomembne pa naj bi bile razlike v zaposlovanju na višjih mestih (podjetniki, višji uradniki, svobodni poklici), kjer so Slovenci na slabšem. Na podlagi teh ugotovitev naj bi bila slovenska manjšina v Italiji »ethclass«: narodna pripadnost in razslojenost, in torej zapostavljenost, naj bi se skorajda ujemali (tako Lokar v referatu za Slori).

Pri tem se avtorja zavedata temeljne težave takih statistik: verodostojnosti podatkov. Glede števila Slovencev obstajajo uradni podatki le za tržaško pokrajino (in tudi teh slovenski predstavniki ne sprejemajo), za ostale se je treba opirati na približne račune. Ob tem se lahko opozori na zanimivo knjižico Marzia Strassolda, ki je med Slovenci skoraj prezrta in ki obravnava manjšinsko problematiko pri ljudskih popisih (*Lingue e nazionalità nelle rilevazioni demografiche; Contributi e ricerche, Scienze politiche, Trieste, 8; zal. CLUET, Trst, 1977, 90 str.*). XII. splošni popis prebivalstva se namreč približuje, leta 1971 pa je skoraj do konca vladala škodljiva neenotnost glede odnosa celotne manjšine do vprašanj v zvezi z narodno pripadnostjo. Vedeti je namreč treba, da italijanska večina v »rimske komisiji« za globalno zaščito vztraja pri nujnosti številčnega ugotavljanja Slovencev na celotnem manjšinskem ozemlju. To naj bi se vršilo že pri prihodnjem popisu, rezultati pa naj bi vplivali na raven zaščite.

Uradni podatki tudi ne nudijo vseh podrobnosti, ki bi bile potrebne pri študijah, kot so ti-

ste, ki so bile tu omenjene. Že glede visoke izobrazbe Slovencev je na primer pomenljiv podatek, ki ga je posredoval Samo Pahor v razpravi za *Zaliv*. Na 5.656 doktorjev v tržaški občini, ki jih je ugotovil popis leta 1961, jih je bilo kar 1.464 rojenih v italijanskih krajih izven tržaške pokrajine. Ta podatek vzbuja vrsto vprašanj. Dejstvo, da ga je objavil statistični urad tržaške občine v podrobnejši obdelavi podatkov s popisa, ki zadevajo občinsko ozemlje, pa opozarja na to, da se verjetno dajo dobiti tudi podatki, ki jih državna ustanova ISTAT ne objavlja.

Vsekakor se v vseh teh razpravah kot rdeča nit vleče opozorilo na zapostavljenost pri vodilnih službenih mestih, predvsem v javnih in poljavnih ustanovah. Potrjuje se tako tudi tesna zveza med družbeno-gospodarskim razvojem manjšine in večanjem števila javnih institucij, ki uporabljajo manjšinski jezik, na kar je s teoretično študijo prvi opozoril T. Hočevnar.

HOČEVARJEV SLOVENSKI DRUŽBENI RAZVOJ

Univ. prof. Toussaint Hočevnar (rojen leta 1927 v Ljubljani) je strokovnjak za ekonomske menjave v okviru obmejnih dogovorov ter za ekonomiko jezikovnih manjšin, ki nas tukaj zanimata. Za seboj ima štiri knjige, dve brošuri in vrsto razprav v angleščini, francoščini in slovenščini. Leta 1957 je nastopil vseučiliško predavateljsko pot v ZDA, od leta 1970 pa je redni profesor gospodarstva v New Orleansu.

Hočevnarjev model »manjšinsko specifičnega tržišča« in njegovo opozorilo na potrebnost ukrepov, ki naj povečujejo povpraševanje po »manjšinsko specifičnih« dobrinah, storitvah in javnih službah (predvsem z uvajanjem manjšinskega jezika v najrazličnejše ustanove, kar dviga tudi družbenogospodarsko raven manjšine), sta bila že omenjena v prvem delu tega prikaza. Njuna obdelava pa je v teoretični študiji *Equilibria in Linguistic Minority Markets* (objavljena je bila v mednarodni reviji za družbene vede *Kyklos*, 1975, št. 2, str. 337-357).

Avtor se je vrnil k temu modelu na meddisciplinskem simpoziju o jezikovnih manjšinah aprila 1977 v Québecu. V svojem nastopu ob temi *Načini javnega poseganja v rabo jezikov v zasebnih podjetjih*, ki jo je uvedel J. Brazeau, je Hočevnar pokazal na tesno zvezo med upoštevanjem manjšinskega jezika pri podjetju in gospodarskim ter družbenim položajem skupine, ki ga govori. Držeč se Brazeaujeve sheme o rabi manjšinskega jezika (v odnosu podjetje - javnost, v notranjih odnosih, v odnosih z drugimi podjetji oz. javnimi ustanovami) je predlagal nekaj državnih ukrepov, ki naj bi pomagali manjšini do obstoja in razvoja. Le tako bi država dokazala, da ni le orodje dominantnih skupin. Sestavek je objavljen v francoščini v zbor-

niku *Minorités linguistiques et interventions, Essai de typologie* (Québec, Les Presses de l'Université Laval, 1977, str. 283-291).

Vedno za francosko govoreče Kanadčane je Hočevnar nastopil še leta 1978, in sicer na zborovanju *Jezik in gospodarstvo* na univerzi v Montrealu. Takrat je opozoril na ceno, ki jo zapostavljena manjšina plačuje za vključevanje v tujejezični sistem, ter na pomen, ki ga ima ravno raba jezika tudi pri gospodarski rasti narodne skupnosti oz. pri samem nastajanju sodobnega, politično osveščenega naroda. To predavanje je objavljeno pod naslovom *Ekonomika dinamike naravnih jezikov* v novi, slovensko pisani knjigi T. Hočevnarja *Slovenski družbeni razvoj* (New Orleans, 1979, 191 str.; založba Prometej, P.O. Box 8391, New Orleans, LA 70182).

Zbirka obsega petnajst izbranih razprav, večinoma že objavljenih (vendar v angleščini), ki jih povezujejo trije naslovi: *Pot k naciji, Sodobna Slovenija, Zamejstvo in zdomstvo*. Prijetno oblikovano knjigo, ki je natisnjena v zelo jasni offsetni tehniki, dopolnjujejo predgovor, sklepno razmišljanje, angleški povzetki posameznih sestavkov in kratka beseda o avtorju.

Vsebina je sicer strogo gospodarska, vendar more zanimati tudi nestrokovnjake, predvsem zaradi novih pristopov in opozoril, ki so za nestrokovnjake posebej zanimiva. Poleg komaj omenjenega predavanja so v knjigi še nekatere razprave, ki so povsem posvečene manjšinskemu vprašanju: *Gospodarskopolične implikacije izobrazbene in poklicne strukture tržaških Slovencev* (gre za že omenjeno razpravo,

MILENA MERLAK

Otrok in božična potica

*Že v peči gori, že ogenj prasketa,
že veselo švigajo iskre sem in tja.
V lončenem modelu že vzhaja potica
pričakanje se v otroških očeh lesketa.*

*Mnogo je dobrih na svetu potic,
a tako se otroku dozdeva,
da je od vseh najboljša božična —
iz bele moke in orehovega nadeva.*

*Takrat je razvaljeno testo tako dolgo,
da kar čez rob hrastove mize visi,
takrat so smetana, med in orehi tako sladki,
da po celi hiši vablivo diši.*

*Na Božič stoji praznično na mizi potica rumena,
okrogla kot venec, lepo zapečena,
in kako je otrok priden in ubogljiv,
saj ve, da bo velik kos božične potice dobil.*

pri kateri je soavtor prof. A. Lokar), *Zamejska problematika z evropskega vidika* (sklepne besede o delu družbenogospodarske komisije, ki jih je izrekel Hočevar ob koncu manjšinske konference v Trstu leta 1974), *Meddržavna industrijska cona - teoretski in aplikativni vidiki* (sestavek zadeva splošne prednosti oz. smotrnost takih con, pri čemer se ne spušča v določno ocenjevanje načrtovane proste industrijske cone na Krasu, vendar Hočevar jasno pravi, da je treba pri ugotavljanju »stroškov« za cono upoštevati koristi slovenske manjšine, ki bi zato morala soodločati tako pri pripravah kot pri upravi take cone, in za to bi se morala odločno postaviti pri pogajanjih jugoslovanska stran).

SLIKE NAŠEGA POLOŽAJA

Sestavek o prosti industrijski coni lahko najdemo v italijanskem prevodu v zborniku z gradivom *Simpozija o sociogospodarskih in prostorskih problemih Slovencev v Italiji*, ki ga je priredil Slori in za katerega je bil napisan. Tako smo ob koncu tega prikaza spet pri dveh zvezkih tega bogatega gradiva, s katerim se je ta članek začel. V dveh knjigah (*Atti del simposio sui problemi socioeconomici e ambientali degli Sloveni in Italia*, I. in II., Trst, 1978, str. 271 in 103) je 24 sestavkov, zato o njih ni mogoče podrobno poročati.

Vsebinsko bi lahko razdelili na štiri sklope. Najprej je tu uvodni, teoretični in načelni del. *Izhodiščna načela za vrednotenje sociogospodarskih in prostorskih problemov Slovencev v Italiji* sta prispevala Vladimir Klemenčič in Karel Šiškovič. Ta je tudi podal sklepne misli o tem znanstvenem zborovanju. Uvodni značaj ima tudi že omenjeni Lokarjev sestavek o nekaterih vidikih družbenogospodarske podobe Slovencev v Italiji.

Najobširnejše je gradivo, ki je sad raziskovanja našega položaja, in sicer v vseh treh pokrajinah, kjer živimo. Splošno sliko o družbenogospodarskem položaju tržaške pokrajine, predvsem pa tržaških Slovencev, je pripravil Darij Cupin s sodelovanjem Suadama Kapića, Adrijana Sosiča in Karla Žerjala. Tržaško zadevata še razprava *Problematika tovornega postajališča na Fernetičih pri Trstu* Mitje Raceta in pa razprava o Slovencih v tržaških predmestjih Borisa Raceta.

Splošno sliko o Goriški je izdelal Darko Bratina, Ivan Bratina pa se je vprašal o možnih učinkih osimskih sporazumov na Goriškem. Dve raziskavi zadevata Štandrež pri Gorici (eno je sestavil Vladimir Nanut, drugo pa Jože Cej, Mirjam Koren in Mirko Primožič).

Položaju v videmski pokrajini je posvečen celotni drugi zvezek zbornika. Valentino Simonitti je obdelal *Prostorsko problematiko ob potresu v Beneški Sloveniji*, Ferruccio Clavora pa *Zaostalost in izseljenstvo*. Pet referatov je po

svečenih posameznim občinam oz. vasem. Tako imamo družbenogospodarske in deloma jezikovne slike Ukev in Ovčje vasi (Mario Garjup), Žabnic (Salvatore Venosi), Barda (Viljem Cerno), Grmeka (Marino Vertovec), in Dreko (Enzo Marcon).

V tretji sklop obravnavane snovi bi lahko uvrstili posege o načrtovani prosti industrijski coni na Krasu. Sem spadajo že omenjena razprava T. Hočevarja, dalje *Analiza prostorskih, sociogospodarskih in narodnostnih problemov na območju predvidene jugoslovansko-italijanske proste industrijske cone na tržaškem Krasu* (Marjan Klemenčič, Pavel Stranj in Vito Svetina), problemski sestavek Marije Ambrožič - Počkar, prispevek o ekoloških vidikih (Marjan Ravbar) in pričevanje Danila Sedmaka in Emidija Susiča o občutkih in stanju prebivalstva Gropade, vasi, ki naj bi se po črki sporazuma znašla sredi cone.

Končno stojita nekoliko ob strani posega *Oskrba v obmejnem prostoru* (Mirko Pak) in pa tisti, ki ga je o političnem bistvu narodnih manjšin zapisal Gazmed Zajmi.

Iz vseh sestavkov pravzaprav prihaja potrdilo za misli, ki sta jih podala ob začetku Vladimir Klemenčič in Karel Šiškovič. Ozemlje Slovencev v Italiji je po vojni podvrženo izrednim spremembam. Večinski sistem je deloval v treh smereh: razdvajal je manjšino od matice, vključeval jo je v večinski družbeni sistem, izkoreninjal je manjšinske značilnosti. Država in sploh večinska družba razpolaga z manjšinskim prostorom kot s svojo lastnino, kot s katerimkoli predelom, ki mora biti zaradi modernizacijskih procesov na razpolago večine, kar je v obmejnih in pa zaostalih krajih še toliko bolj občuteno. Rešitev je le v priznavanju manjšin kot družbenih skupnosti, ki imajo svoje posebne nacionalne specifičnosti, sociogospodarske interese in potrebe in ki živijo na svojem manjšinskem ozemlju. Uveljaviti je treba »kolektivno enakopravnost«, to je obravnavanje manjšine kot skupnosti, ne pa jemati v poštev le pravic posameznikov. Uveljaviti je treba dejansko enakopravnost. Doseči je treba soodločanje manjšinskih predstavnikov pri vseh vprašanjih, ki manjšino zadevajo. Avtorja pravita: »Do sedaj je v meščanski družbi prav prevladovalo načelo, da se mora narodnomanjšinska družba vključiti v splošne tokove večinske skupnosti, češ da je to najboljši način za demokratično urejanje tako problemov večinskega kot manjšinskega naroda. Objektivna in subjektivna specifična teža večinske družbe pa je takšna, da je iluzorno pričakovati demokratično soočenje in odločanje med večinsko in manjšinsko skupnostjo na podlagi tako imenovane majorizacije (preglasovanja), ki je vedno delovala le enosmerno, to je v korist večinske skupnosti.« (str. 14)

dalje na naslednji strani ■

SLOKAD za mednarodno leto otroka

Z množično prireditvijo, pri kateri je na odru Kulturnega doma v Trstu sodelovalo kakih 200 otrok, so se v nedeljo, 9. decembra, zaključile prireditve, ki jih je ob mednarodnem letu otroka pripravilo slovensko karitativno društvo SLOKAD. Na pobudo te organizacije se je namreč zvrstilo po tržaškem ozemlju v okviru župnijskih skupnosti več prireditev, katerih namen je bil vzbuditi v odraslih vest in zanimanje za probleme otroka pri nas in po svetu. Prireditve so trajale več kot mesec dni, organiziranih je bilo več tekmovanj, tako slikarskih in dru-

gih, sklepna slovesnost pa je bila v Kulturnem domu. Sodelovali so otroški zbori z Opčin, iz Mačkolj in Sv. Križa ter številne druge skupine z različnimi prizori, s katerimi so hoteli nastopajoči ponazoriti stisko otrok v današnjem svetu. Na koncu prireditve je sveti Miklavž obdaroval otroke in pohvalil prireditelje. Ob tej priložnosti je SLOKAD dalo na bele majčke natisniti simbol, v znamenju katerega se je odvijalo mednarodno leto otroka, in slovenski napis »Leto otroka«. Vsi otroci so na prireditvi nastopili prav v teh majčkah.

Iz delovanja DSI

Društvo slovenskih izobražencev je v novembru nadaljevalo začeto sezono z bogatim sporedom predavanj in srečanj ob ponedeljkih. 5. novembra je ob 25-letnici Slovenske kulturne akcije predaval prof. Vinko Beličič. V ponedeljek, 12. novembra, pa je dr. Bernard Špacapan pripovedoval o svojih dvehletnih izkušnjah v ugandski bolnišnici. 19. novembra je društvo posvetilo večer problemom slovenskih višjih srednjih šol in povabilo na razgovor ravnateljice učiteljskega, liceja, trgovske in industrijskega zavoda. Na-

slednji ponedeljek pa je bil gost društva urednik Družine dr. Drago Klemenčič. Govoril je o vseslovenskem romanju v Rim. O septembrskem tržaškem romanju pa je ob njem spregovoril dr. Lojze Škerl. V ponedeljek, 3. decembra, je pisatelj Alojz Rebula predaval o temi »Kdo si, človek?« Predavatelj je malo prej predaval o isti temi na teološkem tečaju v Ljubljani, kjer ga je poslušalo več stotin mladih. Tudi v Trstu so poslušalci napolnili veliko Peterlinovo dvorano na sedežu Slovenske prosvete.

V okviru večerov DSI je bila novembra odprta razstava olj tržaškega slikarja Roberta Kozmana. Na posnetku prizor z otvoritve

KARTUZIJA PLETERJE ODLIKOVANA

Kartuzija Pleterje je pred nedavnim praznovala 75-letnico obnovljene delovanja v Sloveniji. Za to priložnost jo je jugoslovanski predsednik Tito odlikoval z redom zaslug za narod z zlato zvezdo, in sicer za zasluge med NOB in za uspešno vključevanje v življenjske in razvojne tokove po vojni.

RITMIČNA MAŠA V BAZOVICI

V nedeljo, 4. novembra, je bila v Bazovici zahvalna maša, pri kateri so sodelovali cerkveni pevci s Tržaškega, bazovski otroci in skupina mladih iz Stranj pri Kamniku. Pri maši so izvajali skladbe skladatelja in dirigenta Franceta Gačnika, župnika v Stranjah. Vso mašo je spremljal z gibi in kretnjami zbor ritmičarjev v gorenjskih ljudskih nošah. Obred je v Bazovico pritegnil veliko število vernikov, ki so pozorno in zbrano sledili tej edinstveni prireditvi.

DR. IVO JUVANČIČ — 80-LETNIK

5. decembra je praznoval 80. rojstni dan dr. Ivo Juvančič. Rodil se je v Bovcu, bogoslovne študije pa je dokončal v Innsbrucku. Med leti 1927 in 1935 je bil najprej prefekt, nato pa podravnatelj na nadškofijski gimnaziji v Gorici. Lado Piščanc ga pogosto omenja v dnevniku, ki pravkar izhaja v naši reviji. V goriškem semenišču je služboval do leta 1945, nato se je umaknil v Jugoslavijo, kjer je služboval v raznih znanstvenih institucijah. Njegovo osemdesetletnico so proslavili v prostorih Goriškega muzeja v gradu Kromberk v ponedeljek, 3. decembra.

DROBCI IZ MANJŠINSKEGA...

Le ob takem preokretu manjšina ne bo več »talec« meddržavnih odnosov in se bo mogla vključiti v procese odprte meje, dialoga, povezanja. Le tako bo mogla, ob svojih vezeh z matico, sprejemati impulze od zunaj in jih nuditi okolici.

SKLEP

Tako, s tem nekoliko daljšim prikazom se s koncem letnika sklepa tudi ta rubrika, ki se je pričela v osmi številki leta 1976. Članki z manjšinskega področja se bodo seveda nadaljevali, vendar brez stalnega in obvezujočega naslova.

(konec)

25-letnica smrti Ivana Trinka

Slavnostni govornik
Marino Qualizza

V soboto, 24. novembra, popoldne, je bila v atriju srednje šole v Špetru v Beneški Sloveniji svečana komemoracija 25-letnice smrti mons. Ivana Trinka. Najprej so v Čedadu na sedežu durštvva Ivan Trinko odkrili pesnikov doprsni kip, nato pa se je v špeterski šoli odvila prireditev, pri kateri so sodelovali zbor Planinka iz Ukev, zbor Rečan z Ljes, Goriški oktet iz Nove Gorice in zbor Pod lipo iz Barnasa. Slavnostni govor je imel duhovnik prof. Marino Qualizza. Pozdrave

so prinesli predstavniki oblasti in organizacij, med njimi predsednik deželnega sveta Mario Colli in videmski nadškof Alfredo Battisti, ki je najprej pozdravil v slovenščini, nato pa je svoje misli razvil v italijanščini. Dal je slovenskim duhovnikom vse priznanje za njihovo delo in jih branil pred očitkom, da so komunisti. Duhovniki so v Benečiji ne samo za širjenje evangelija, ampak tudi za razvoj in obrambo človeškega dostojanstva in kulture.

SLOVENSKI KULTURNI KLUB

Mladi, ki so člani SKK, so imeli redni občni zbor 24. novembra. Izvolili so nov petčlanski odbor in revizorja. Za predsednico je bila na prvi odborovi seji izvoljena dijakinja Silviya Callin. SKK ima redne sestanke ob sobotah zvečer. Klub vabi na sobotne sestanke predvsem dijake in dijakinje višjih srednjih šol.

KNJIGA O SLOVENSTVU

Pri založbi Prometej v ZDA je pred kratkim izšla knjiga Taoussainta Hočevarja, profesorja na ameriški univerzi v New Orleansu, z naslovom **Slovenski družbeni razvoj**. Prof. T. Hočevar je v knjigi zbral svoje razprave o gospodarskem in družbenem položaju slovenstva doma in po svetu. Prof. Hočevar je pred leti govoril o podobni problematiki na študijskih dneh Draga. V novi knjigi pa je zbral tudi najaktualnejše teme, kot je na primer načrtovana industrijska cona na Krasu.

Cecilijanka v Gorici in revija zborov v Trstu

V soboto, 17., in v nedeljo, 18. novembra, je bila v Katoliškem domu v Gorici tradicionalna revija zborov Cecilijanka 1979, na kateri je nastopilo sedemnajst zborov iz zamejstva in Slovenije. Naslednjo nedeljo, 25.

novembra, pa se je v Kulturnem domu v Trstu odvila prav tako pomembna revija pevskih zborov, ki jo je priredila tržaška Zveza cerkvenih pevskih zborov. V Trstu je nastopilo dvanajst zborov, vsak s tremi pesmimi,

občinstvo pa je do zadnjega kotička napolnilo veliko dvorano Kulturnega doma. Na posnetku: pogled v dvorano med nastopom rojanskega cerkvenega zbora pod vodstvom Humberta Mamola.

»Self-fulfilling prophecy«

Preveriti pojme o Slovencih

Ne vem sicer, koliko je družboslovna veda pred slo leti, ko so nacionalna oz. jezikovna trenja dosegla svoj vrhunec, že raziskala možnosti, s katerimi lahko javna občila vplivajo na mišljenje in čutenje širokih množic ali celega naroda. Gotovo pa je, da se je nacionalistična propaganda teh možnosti dobro zavedala in se jih tudi poslužila.

Slovenci smo imeli prav tedaj, lahko bi rekli, to smo!o, da nas je Mohorjeva družba že naučila brati, tako da smo postali dovezetni tudi za tiskano propagando. Znali smo brati, a manjkalo nam je vsega drugega; od književnosti, ki se je sicer hitro ustvarjala, pa do razčiščenih pojmov o naši narodni istovetnosti, kulturi ter zgodovinski preteklosti.

Naše izobraženstvo se je izobraževalo na avstronemških univerzah v Gradcu in na Dunaju, kjer je že prevladal velikonemški duh. Pa tudi v Pragi, ki je veljala za središče panslovanstva v monarhiji. Naše izobraženstvo, ki je študiralo na češki ter na avstronemških univerzah, se je zaradi zanašanja v znanstvenost tedanjih univerzitetnih razlag,

navzelo tudi velikonemških ter panslovenskih tolmačenj lastne slovenske zgodovine. In zaradi razmeroma široke pismenosti našega ljudstva so ta tolmačenja oz. naziranja hitro prodirala v mišljenje naših ljudi.

Bistvena trditev, ki se odslej kot nekaka vodilna nit vleče skozi slovensko zgodovino, je trditev o suženjski, ali bolj milo izraženo, o podložniški preteklosti slovenskega naroda. Ustvarila se je predstava o slovenskem narodu, trpinu, ki ga vsi zatirajo in je najbolj nesrečen pod soncem. Ta predstava še posebej ustreza pesniški duši, ki je nagnjena k otožnosti. Pesniki in pisatelji pa svojo osebno usodo pogosto enačijo z narodno. Celó sam Kristus naj ne bi mogel pomagati trpinu Slovincu (Ivan Cankar v svoji »Slovenski legendi«). Slovenski narod naj bi bil vso svojo zgodovino zatiran, tlačén, podložén, suženjski, ipd.

Takšno gledanje je ustrezalo tudi proletarski ideologiji, socialni in socialistični misli, ki se je oblikovala v drugi polovici prejšnjega stoletja. Prudarjanje suženjske vloge, ne le v obdobju kapitalističnega izkoriščanja proletaria-

JUBILEJ ANDREJA KOBALA

Andrej Kobal, avtor slovenskega bestsellerja »Svetovni popotnik pripoveduje«, je ob koncu novembra dočkal 80 let. Ta častitljivi jubilej je želel praznovati v krogu prijateljev na Goriškem in Tržaškem, v relativni bližini rodnega Cerknega, odkoder ga je po prvi svetovni vojni popeljala pot v svet. Najprej na Subidi in zatem v Jamljah so slavljénčevi prijatelji pou-

darili, kako cenijo njega in delo, ki ga je bil opravil v svojem bogatem življenju. V priložnostnih govorih so se spomnili njegovih življenjskih uspehov na področju ameriškega javnega življenja in mednarodne diplomacije, posebej pa še zvestobe, ki jo je vedno ohranil do slovenskega jezika in naroda. Praznovanje Kobalove osemdesetletnice je izzvenelo v

želji, da bi se njegovo pisateljsko delo nadaljevalo in da bi v zdravju in zadovoljstvu pričakal najmanj tisto 90-letnico, ki jo je s hudomušno gotovostjo napovedal v prvem poglavju svojega avtobiografskega dela. Številnim čestitkam, ki jih je prof. dr. Andrej Kobal prejel za 80. rojstni dan, se iskreno pridružuje tudi MLADIKA v imenu vseh svojih bralcev.

Občni zbor NSKS na Koroškem

18. novembra je bil v Radišah na Koroškem občni zbor osrednje organizacije koroških Slovencev. Na njem so za predsednika ponovno potrdili dr. Matevža Grilca ter izvolili nov odbor in predsedstvo. Na občnem zboru so se spomnili 30-letnice obstoja Narodnega sveta in izglasovali resolucijo v obrambo narodnostnih pravic Slovencev na Koroškem.

Svetovni popotnik pisatelj Andrej Kobal si ogleduje knjigo o lepotah Slovenije, ki so mu jo za rojstni dan poklonili njegovi tržaški prijatelji

ta, pač pa sploh za vso zgodovino, je imelo namen pripraviti množice k revolucionarnemu mišljenju. Vso zgodovinsko preteklost revolucionarno pretolmačiti.

Ker ne gre za očitne potvorbe, ampak za enostranske razlage in za polresnice, je takšna tolmačenja oz. pretolmačenja še posebno težko razkrivati. Bolj jasna se nam pokažejo le tedaj, če jih vzporejamo z modeli tolmačenja drugih narodov. V tem primeru se nam jasno pokaže, kaj privoščijo tuji zgodovinopisci svojemu lastnemu narodu in kaj sosednjemu, zlasti če čutijo, da le-ta ne razpolaga z znanstvenimi ustanovami ali strokovnjaki, ki bi njih trditve prepričljivo zavrnilo.

Kar so namreč pisci sosednjih narodov, zlasti pa nemški, napisali o Slovencih in njih zgodovini, je ne samo neznanstveno, ampak ima očitno namen, zasejati z avtoriteto znanstvenosti med slovensko javnost občutek sramu nad lastnim narodom, preteklostjo, kulturo, tako da bi bili slovenski ljudje psihološko pripravljani, da se takšnega sramotnega suženjskega slovenskega porekla čimprej rešijo s tem, da se ponemčijo.

Gledanja na slovensko preteklost torej niso oblikovale razlage, ki bi izhajale z nevtralnih izhodišč, pač pa tolmačenja, ki so imela prikrite ideološke namene: ali slovenskim ljudem vsiliti sram pred lastno »majhnostjo«, zato da bi se potujčili; ali jim zakoreniniti v zavest občutek, da se lahko pred tujim pritiskom rešijo le v veliko slovansko bratstvo, kar je v bistvu prav tako pomenilo izgubo slovenske narodnosti; ali pa jih prevzgojiti v proletarsko zavedno množico. In mogoče še kaj.

Edino s samostojnega slovenskega narodnega stališča je bilo komaj kaj storjenega za odkritje resnične kulturne in družbene podobe slovenskega naroda v zgodovini.

VPLIV JAVNIH OBČIL

Da se sedaj povrnemo k vprašanju vpliva javnih občil na mišljenje in čut ljudi, kot smo ga zastavili v začetku! Nedvomno slovenskim ljudem v tem pogledu ni bilo prizaneseno. Vendar, kako je vse potekalo?

Družbene raziskave so danes že opredelile pojav ideologij kot takih ter njih namen pri pretolmačenju dejstev s pomočjo polresnic ali pristranskih gledanj. Kar pa zadeva vpliv občil na javno mišljenje, se opirajo zlasti na dve vrsti vplivov, pravzaprav napovedi, ki lahko povsem predrugačijo mišljenje in ravnanje množic:

1. samo-izpolnjujoča se napoved (self-fulfilling prophecy) ter

2. samo-uničujoča se napoved (self-destroying prophecy).

Glavna zasluga za odkritje teh pojavov gre ameriškim družbenim raziskavam, zato so tudi ameriški oz. angleški nazivi postali mednarodno poznani.

Prva napoved se nanaša na predvidevanja o mišljenju in ravnanju množice v primeru, da v množičnih občilih objavijo sicer pogrešena gledanja in predvidevanja, toda ravno njih objava vpliva na ljudi in ta napačna gledanja oz. predvidevanja so se potem uresničila.

Pri drugi napovedi pa je objava sicer pravilnih gledanj in predvidevanj povzročila, da ni prišlo do njih uresničenja.

Prve možnosti se poslužujejo zlasti politične stranke, ki se držijo na oblasti. Z močno propagando razglašajo, da bodo zmagale in računajo na del glasov, ki se navadno usmerja po zmagovalcu. In res jim uspeva, da si vedno

znova pridobijo ta gibljivi del glasov, ki bi sicer glasoval za nasprotnika. Kot primer lahko navedemo nemško social-liberalno koalicijo.

Druga možnost pa lahko nepredvidneža hudo prizadene, če ne pozna dovolj psihologije določenega naroda. Pred kakim letom so v Franciji na primer vse raziskave javnega mnenja napovedovale zmago levega tabora socialistov in komunistov na volitvah. Toda ravno objava te napovedi je odvrnila odločilni del glasov od levega tabora in zagotovila volilno zmago meščanskim strankam. Del francoskih ljudi se je očitno zbal prehitrih sprememb.

Če sedaj te napovedi prienačimo na slovenske razmere, posebno še vplivanje, ki ga očituje prva napoved, vidimo, da je pisanje in petje o suženjskem slovenskem narodu, njegovi majhnosti in podložniški preteklosti močno vplivalo na slovensko čutenje in zavest. Tip suženjskega slovenskega človeka je bil vsem ideologijam skupen, bodisi velikonemški ali panslovanski kot tudi proletarski. Slednja mu je poskušala nadeti celo nekakšen karizmatični sijaj, kar pa ni bistveno pomagalo k oblikovanju slovenske zavesti v širokih plasteh slovenskega naroda. Velike množice slovenskih ljudi so se hotele rešiti namišljenega suženjskega porekla z asimilacijo, na Koroškem še največ, pa tudi na Primorskem in v Istri.

Sistematično pisanje o trpinčenem, tlačanskem in suženjskem Slovincu je res prineslo to, da se je slovenski človek začel obnašati negotovo, boječe, nasproti nemčurškemu malomeščanstvu, bodisi kje v Celju, Mariboru ter Celovcu kot v Ljubljani ali nasproti italijanski in poitalijančeni buržoaziji v Trstu.

Manjvrednostni občutek se je tako zelo ukoreninil, da so celo slovenski narodni voditelji na srečanjih in sprejemih govorili med sabo nemško, po slovensko pa le s služinčadjo. To ugotavlja med drugim tudi ruski jezikoslovec poljskega rodu, znani Baudouin de Courtenay, ko poroča o vodilnih slovenskih ljudeh pred sto leti v Ljubljani.

Zaradi takšnih občutkov, zaradi takih pojmovanj slovenstva ni čudno, da so vodilne slovenske osebnosti ob kritičnih trenutkih narodove usode odpovedale. Pomislimo le na odnos ljubljanske Narodne vlade do generala Maistra ob koncu prve svetovne vojne. Ta vlada je pogumnega človeka celo ovirala, ko je iz lastne pobude osvojil Maribor. Prav tako je bila takoj po prvi vodni izglasovana s slovenskimi glasovi centralistična Vidovdanska ustava, ki ni zagotovila nikdar prave stabilnosti kraljevine SHS prav zaradi centralizma. Do tega verjetno ne bi prišlo, če bi se slovenski narodni zastopniki bolj zavedali samobitnosti slovenskega naroda in se ne čutili stalno preganjane od misli, da rešijo slovensko usodo, kolikor se je še rešiti da.

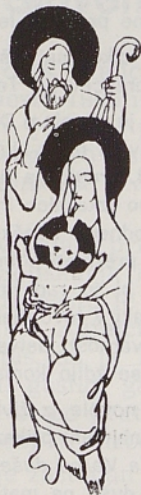
Ko prebiramo poročila o ravnanju takratnih narodnih voditeljev, z začudenjem opazimo, da Slovencev sploh ni bilo jemati kot samostojnega naroda, ampak le kot neko slovansko pleme, ki ga je bilo treba oteti pred nemštvom. Bili so prepričani, da Slovenci kot samobitni narod sploh nismo sposobni obstoja, ampak da se bomo prej ali slej zlili s Hrvati in Srbi v skupen ilirski oz. jugoslovanski narod. Če danes prebiramo gradivo, kako so se izražali na seji kulturnega odseka ljubljanske narodne vlade taki narodni bardi kot Oton Župančič, Juš Kozak, Anton Melik, Ivan Grafenauer, Izidor Cankar in drugi, smo več kot presenečeni nad njih slovenstvom. Izidor Cankar je npr. iz-

javil, da bo v enotni državi v primeru kulturne nespojnosti »slovenski otok stal kot separatist«.

Gre za usedline, ki jih je zapustilo liberalno slovensko časopisje v zadnjih desetletjih pred prvo vojno, »Slovenski svet«, »Slovan«, pa tudi »Slovenski narod« ter »Edinost«. »Slovenski svet«, ki ga je vzdrževala Rusija, je npr. vodil hudo propagando proti latinsko-nemški zahodni Cerkvi in zagotavljal, da je le vzhodna (pravoslavna) prava narodna Cerkev. Da slavospevov o Rusiji kot materi slovanstva niti ne omenjamo.

PONIŽEVALNO POJMOVANJE SLOVENSTVA

Pri vsem tem je tragično, da s poniževalnim pojmovanjem slovenstva nismo razčistili vse do danes. Po naših šolskih učbenikih še vedno strašijo predstave o hudobnih »tujih« graščakih in podobnem. Nič drugega po slovenskih zgodovinskih knjigah. Pri nas da je bilo plemstvo edinole tuje in zato je samournevno, da je govorilo samo nemško, kmet pa je govoril slovensko. Znano je nadalje, da so nas podvrgli Avari, za njimi Nemci. In ker smo nekoč imeli nekaj takega kot državo Karantanijo, je bilo treba tudi to zadnjo bilko slovenske samobitnosti izpodbiti, da ne bi pognala kakega »nacionalizma«. V Karantaniji smo bili pač podvrženi Hrvatom, zakaj kosezi, ta vodilni karantanski sloj, so bili hrvaškega rodu. Nato so nas več sto let strahotno pestili še Turki ... Res, za slovensko pamet, ki bi še kaj sanjerala o kakem svobodnem slovenstvu v zgodovini, ni izhoda. Sprijazniti se mora pač, da je slovenstvo bilo vedno suženjstvo ali podložništvo, kar ni

fantazija, tako dokazuje zgodovinska znanost. In v tem duhu so pisane, hoté ali nevede, tudi slovenske zgodovinske knjige.

Da pa se ohrani takšen končen vtis, je izpuščeno sistematično vse, kar bi lahko ustvarilo drugačno sliko o Slovencih kot zgodovinskem narodu. Sicer že preprosto vprašanje, kako bi se tak nekulturni suženjski narod sploh mogel ohraniti vse do danes, postavlja na glavo vse suženjske trditve o slovenski zgodovinski preteklosti. Toda zato, da nam je potvarjanje slovenske zgodovinske stvarnosti bolj nazorno, je nujno tudi navesti najpomembnejša ideološka pretolmačenja.

Najprej, Karantanija je morala biti ne le družbeno (socialno) pač pa tudi gospodarsko in vojaško dobro organizirana država, če se je nad 150 let bojevala z Avari, preden se je obrnila po pomoč k Bavarcem. Priznanje nadoblasti Frankov (ki so že gospodovali nad Bavarci) in privolitev v pokristjanjenje po bavorskih misijonarjih, seveda ni pomenilo podločnosti »Nemcem«, ampak je bilo daljnovidno državniško dejanje kneza Boruta. Da se je neki narod tedaj mogel obdržati, je bilo nujno sprejeti krščanstvo, četudi ga tuji misijonarji niso širili vedno na lep način, ampak pogosto surovo. Ideja o poganstvu, ki je pomenilo svobodo, je ostanek liberalne propagande, ki jo je že pred prvo vojno prevze! naš tisk od brezverskega mladočeškega (liberalnega) gibanja.

Naravnost tragično prikazovanje, da smo po uporju Ljudevita Posavskega izgubili kneze »domače« krvi, je v resnici naivno, ker ne odgovarja mišljenju fevdalnega časa. Bavarci so izgubili svoje domače kneze že leta 788, ne da bi to v bavarski oz. nemški zgodovini dajalo kako usodno težo. In pogledjmo, katerim narodom niso bili kdaj vladali »tuji« vladarji?!

Pogrešno je poudarjati nemško-slovensko jezikovno mejo že za čas od 10. stoletja dalje, ko jezik sploh ni imel nobene narodne in politične veljave. Tudi v čeških deželah Češko, Šlezija, Lužica je živel npr. strnjeno nemški živelj, toda to ne pomeni, da je bilo zato češko kraljestvo tudi nemško.

Koroško ustoličevanje se ni končalo leta 1414, ampak se je nadaljevalo v obliki priseganj in poklonov novemu vladarju vse do Marije Terezije. Res ne več na kmečki način, toda še zmeraj v duhu karantanskega (slovenskega) prava in celo po slovensko. Zakaj se vse to zamolčuje?

Zakaj zamolčujejo pisci, nadalje, poraze, ki jih je slovenska, posebno pa še kranjska vojska zadala Turkom? Najhujšega na dan sv. Ahacija pri Sisku leta 1593, ko je kakih pet tisoč, večinoma Kranjcev potolklo 18.000-glavo turško vojsko, ki jo je, po nekaterih vesteh, spremljala še 20.000-glava pomožna vojska?

Ali je bilo plemstvo na Slovenskem zares »nemško«, če je novemu vladarju pri ustoličevanju prisegalo po slovensko? Še stoletja potem, ko je koroški vojvoda Bernard s svojim spremstvom pozdravil pri Vratih pevca Ulrika Liechtenstein z znanim »Buge waz primi Gralva Venus!«

In če so deželni stanovi (plemstvo) podpirali slovenske protestante. In če so končno prav ti stanovi založili 8.000 goldinarjev, da je leta 1584 bil natisnjen slovenski prevod Biblije? In če so po gradovih širom slovenskih dežel imeli zasajene lipe, ne pa nemških hrastov? Tudi v Turjaškem gradu je bila lipa in ne hrast, kot poje Prešeren v pesmi »Turjaška Rozamunda« (najbrž stavljaja hrast zaradi rime). Itd.

Dejstva govorijo torej precej drugače, kot pa je splošna slika o slovenstvu v mišljenju naših ljudi. In zdi se, da je končno že čas, da razčistimo z enostranskimi prikazi in polresnicami, ki so povzročile že toliko narodne škode, potujčevanja, izgubljenih talentov in pogrešnih ravnanj. Koliko večja bi bila tudi ustvarjalnost naših ljudi, če ne bi imeli vcepljenih pojmov o suženjskem poreklu.

In pri vsej tej drami se človek nasmehne nad dejstvom, kako preprosta je bila njena režija.

ZAMEJSKA IN ZDOMSKA LITERATURA (nadaljevanje)

Jože Krivec: Pij fant grenko pijačo!

Slovenska kulturna akcija v Buenos Airesu v Argentini je izdala proti koncu leta 1978 kot svojo 103. publikacijo knjigo novel Jožeta Krivca *Pij, fant, grenko pijačo!* Knjiga ima 288 strani, uredil jo je avtor, opremil slikar Ivan Bukovec, spremno besedo na ovitku je napisal Franče Papež.

Jože Krivec se je rodil 1916 v Halozah, živel med vojno v Ljubljani in tu dovršil pravo, po vojni se je izselil v Argentino. Pisati je začel malo pred vojno v Dom in svet, 1942 pa je izdal črtice *Dom med goricami*, za katere je dobil Prešernovo nagrado ljubljanske občine. V knjigi je popisal življenje haloških viničarjev, ki so obdelovali tuje vinograde, bili edini solvenski koloni in zelo bedno živeli. Avtor je na realistično idiličen način poudaril socialne motive in dosegel velik uspeh.

Takoj po vojni je urejal v begunskem taborišču v Senigalliji ciklostilirano revijo *Svet in dom* in nadaljeval s pisanjem o Halozah in o življenju v taborišču. V Argentini je skoraj umolknil, zato je sedanja knjiga presenečenje.

V knjigi je 16 novel, ki so razporejene v tri cikle, v četrtem pa je osem drobnih idiličnih črtic. Pisatelj je razporedil novele tako, da bi prve prikazovale življenje v Halozah, druge v taborišču, tretje v novem svetu, vendar razdelitev ni dosledna in tudi Balantičevi, Prešernovi in Župančičevi verzi, ki jih je postavil na čelo, niso vedno ustrezni.

V prvi noveli, ki je dala knjigi naslov, se je pisatelj v mislih vrnil in rodne Haloze po nemški zasedbi, ki je prinesla mrtve in pohabljene. Pričakoval je, da ga bodo ljudje pozdravljali, a so mu očitali, zakaj ni bil ob vojski z njimi, da bi jim svetoval in pomagal. Umaknil se je, toda podoba Haloz je ohranil pred očmi v vsej idilični zasanjanosti: »Vsa v sladkem grozdju, dišečem moštu, z veselimi ljudmi in petjem klopotcev. Drobčkane in bele hišice se sončijo po vrhovih haloških hribov, bele kot čepače golobice, zasanjane in tihe. Pred njimi se grejejo ob nedeljah ljudje kakor gadje na skalah. Babice božajo paternoštre v rokah, matere šivajo otrokom obleke, da morejo v šolo, očetje nabijajo škafe in polovnjake za trgateg, otroci nestrpnostno vrtajo luknje v drobne deščice za klopotce in se pri tem skregajo in zlasajo med seboj.« Vse te idilike Krivec ne more pozabiti in to je tista grenka pijača, ki jo bo pil do smrti.

Iz haloškega življenja je še *Velikonočni kres* in *Vinogradnikov konec*. V prvi noveli opisuje vojno vzdušje in preselitev Kmetičeve družine, v drugem počasno umiranje starega viničarja. Obe sta polni prizorov iz življenja, v obeh je dobro zajeto moreče vzdušje. *Grob na Rabu* prika-

zuje umiranje in smrt trdnega dolenskega kmeta v okoliščini, ki je že znano.

V drugem ciklu sta najprej dve noveli o pobitih domobrancih v Kočevskem Rogu. *Izdane bataljone* pripoveduje pisatelju eden izmed rešencev, morala bi biti balada, a jo je pisatelj preveč raztegnil. *Pot proti domu* je morda nadaljevanje prejšnje, ker imata rešenca isto ime, napisana je mojstrsko in prepričljivo, nevarnosti so podane verjetno, konec je naravnost dramatičen.

Pravo taboriško življenje je naslikal v noveli *Svet za žico*, kjer opisuje vsakdanje življenje, prigovarjanje na vrnitev in Toneta, ki hodi pomagat italijanskemu kmetu. Delo ga veseli, kmet je z njim zadovoljen, hčerka mu je očitno naklonjena, toda preobrat je slučajen, neverjeten: Tone odkrije po sliki, da je kmetov sin, fašist, ubil njegovega brata. Zato bo odšel v Argentino z begunko Pavlo: »Življenje v majhnem svetu za žico izginja. Nasproti se smehlja življenje v svobodi in na soncu.« Novela je napisana močno in realistično, ne prepriča le preobrat.

Pismo spada v prvi cikel, saj piše starec, da je šel na grobove pobitih domobrancev pri Teharjah.

Za hribi je nov svet je novela o Dušici, ki je imela moža v taborišču v Italiji, živela pa v Ljubljani. Prvič se ji beg preko meje ni posrečil, drugič pa ji je prijateljica preskrbela ponarejeno osebno izkaznico in z njo je brez težave prišla v cono A Svobodnega tržaškega ozemlja in naprej do moža. Dušica mora preživeti polno nevarnosti: doma jo zasleduje miličnik, ki bi jo rad imel, proti meji jo peljejo jugoslovanski vojaki v tovornjaku, nato terenc s svojimi sanmi. Vse te nevarnosti ustvarjajo napetosti in pričakovanja, vendar pa se zdijo komaj verjetne.

V tretjem delu so novele iz življenja v novem svetu, vendar ta svet Krivec najmanj prikazuje, čeprav je v njem že vsa povojna leta. *Za Verne duše* se spominja, kako je nekoč hodil za Verne duše na materin grob in na obisk k očetju, zdaj ne more več, ker je daleč. *Izpit za hlapca* je pravzaprav edina novela iz Argentine in prikazuje izobrazbenca z ženo, ki gre za hlapca k slabi družini. Morda je bilo vse tako res, vendar se zdi, da je pisatelj pretiraval z opisovanjem nečloveškim razmer. *Paket kave* se godi doma, s tujino je povezan le s paketom kave, ki ga pošlje Jože iz Amerike, ko je mati že mrtva. *Slovo* se godi doma, s taboriščem je povezano le v tem, da zbeži Franček, ki se je odtegnil nemški vojski, v italijansko taborišče, Anika pa ga čaka doma. Tudi *Sin* ima domačijsko tematiko: sin je bil pri vaških stražah in župnik in učitelj prideta domačim povedat, da je padel »za dobro in plemenito stvar«. *Zemlja umira* je novela o starem Lovrencu, ki ne more

sam obdelovati zemlje, in o sinu, ki si je ustvaril družino in dom v Ameriki. Na obisk pride vnuk Miha in ded ga skuša pridobiti za to, da bi ostal pri njem in prevzel posestvo, toda vnuk mu odvrne, da je »doma na oni strani morja«, tam je njegovo srce. Sin spravi očeta v Ameriko, vendar se kmalu vrne, češ: »Jaz sem vraščen v ono zemljo za morjem, ki je bila vedno dobra z menoj. Ali naj ji odrečem zvestobo?« Če nihče noče rešiti te zemlje, pa naj propade z njim, si misli ded. *Pozdravljen, dober človek!* je neke vrste povestica o zdravniku, ki se je rešil s Koroške ob vrnitvi domobrancev, odšel za misijonskega zdravnika na Kitajsko in od tod na Formozo. Tako uspešno in požrtvovalno je zdravil ljudi in jim v vsem pomagal, da so ga imenovali »dober človek«. Zgodba spominja na znanega zdravnika dr. Janeža, ki je prehodil podobno pot od Koroške do Formoze, vendar ne gre za življenjepisa, ampak za pisateljsko obdelan lik »na osnovi nekaj skupnih potez, toda bolj zato, da se konča zbirka z uspešnim triumfom tistih, ki so zapustili domovino, kot begunci pa so v tujini našli svoj 'prostor pod soncem' in postali ponos širšemu občinstvu« (Tine Debeljak).

Na koncu knjige je pod naslovom *Ob poteh* osem čustveno in idilično napisanih kratkih sestavkov o goricah,

grozdu, kleti, vinu, žitu, kruhu, jutru v planinah in planiki, ki mu je simbol domovine. V te idile je zliil pisatelj obilo ljubezni do domovine.

V tej knjigi se Krivec ni bistveno premaknil od prve knjige, jedro večine črtic so še vedno Haloze iz pisateljve mladosti, gledane z domotožjem, zato so odpadle vse socialne težave, ostala je le idilika, polna sonca, grozdja in klopotev. Zemlja umira, ker so ostali samo stari, ki ne zmorejo vsega dela, vendar pa ostaja v pisateljvih očeh nespremenjena. Ker jo gleda od daleč, jo je obdal še z rodoljubjem, ki se ponekod spreminja v prave slavošpeve, kakor bi brali Cankarja, npr.: »Zbogom, domovina! Večno ljubljena, nikdar pozabljena! Ti zibelka moja, mladost in pesem! Svobodno in srečno, blestečo in pojočo bi te rade videle moje oči. Ne zameri, da sem te zapustila! ... Ko pride ura, ki jo bo glas bron oklical, se vrnem v tvoja nedrja.« (str. 170).

Opisuje v nekakem poetičnem realizmu, ki prehaja v idiliko, v izbranem jeziku in tudi življenje teče brez posebnih težav in pretresov, saj so vsi ljudje dobri, eno z zemljo, ki jih hrani in tolaži v žalosti.

(se nadaljuje)

eneoceneoceneoceneoceneoceneocene

Slovenske pripovedke v italijanščini

Znani tržaški rojak Franc Dakskobler, ki se je rodil v našem mestu 1906 in živi kot upokojeni učitelj v Padovi, je izdal pri padovanski založbi Edizioni Messaggero Padova knjigo pripovedk in črtic *Gli animali dello Zodiaco e altre novelle*.

Knjiga je sestavljena iz pripovedk Frana Milčinskega, Toneta Seliškarja in Svetlane Makarovičeve. Na prvem mestu je osem zgodbic Milčinskega o nesmrtnih Butalcih: Kako so postavili pred vasjo napis, da je Turkom vstop najstrože prepovedan, gasilci gasijo ogenj, ki ga ni, nastopa župan, ki po kratki pameti presega vaščane, in še policaj in razbojnik Cefizelj.

Tone Seliškar je zastopan z dvema partizanskima mulama: prva se je naučila piti žganje, drugo so opikali sršeni.

Štirinajst pripovedk je zajetih iz spisov Svetlane Makarovičeve. V njih nastopajo najrazličnejše živali, ki jih otrok pozna, v zadnji zgodbi pa vse iz zodiaka ali živalskega nebesnega kroga, po katerih sestavljajo horoskop. Avtorica zna pisati za otroka, njene zgodbe so pristrčne, živahne, zajete iz vsakdanjega življenja, rahlo vzgojne in izzvenijo v kak znan pregovor.

Dakskoblerjev prevod je popolnoma ustrezen in primeren otrokovemu dojetanju. Bere se, kot bi bila knjiga napisana v italijanščini.

Uvod v knjigo je napisal Giordano Tollardo, ki je pojasnil naslov in na kratko predstavil avtorje, ki »zares vedo, kakšne zgodbe ugajajo otrokom. Tega se boste sami zavedeli, ko boste brali zgodbe o Butalcih, ki prebivajo v Butalah. Gotovo se boste zaljubili v partizansko mulo, ki je imela rada žganje, v srako, polha, papagaja, jazbeca, trota, ki se obnašajo natančno tako kakor otroci, včasih pametno, včasih lahkomišno, vendar pa dajo vedno kak nauk za življenje.«

Slikar Severo Baraldi je vsako zgodbo ilustriral s celostransko barvno sliko, ki je duhovita in značilna zanjo.

Knjiga je izšla v zbirki I RACCONTI, ki je namenjena osnovnošolskim otrokom. Zato so črke nekoliko večje.

Pri isti založbi je izdal Dakskobler tri Ingoličeve mladinske povesti: *La banda dei chiodi* (Tajno društvo PGC, 1974), *La liceale* (Gimnazijka, 1976) in *La Galea sommersa* (Potopljena galeja, 1979), pri založbi La scuola - Brescia pa *Tredici fiabe per la buonanotte* Svetlane Makarovičeve (Miška spi, 1977). V petih letih pet knjig, kar je izreden uspeh, saj je znano, kako težko je s slovensko knjigo prodirati v italijanski založniški svet. Padovanska založba je že napovedala Dakskoblerjev prevod slovenskih legend.

Martin Jevnikar

Problemi glasbene kritike

Igor Stravinski je v Glasbeni poetiki priznal: »Medtem ko je umetnika likovnega umetnika izdelana enkrat za vselej, pa se skladatelj izpostavi tveganju, vsakokrat ko izvajajo kako njegovo skladbo.« Naj damo torej prav Stravinskemu, ko zahteva od interpreta, naj le izvršuje, kar od njega zahteva skladatelj, ali izvajalec, ki samo po tem hrepenijo, da bi v partituro vnesli kaj »svojega«. To je prvi problem, s katerim je tesno povezan drugi: sodba prvič slišanih skladb. Tu se ne izpostavlja več skladatelj, ampak kritik. Nekatera vprašanja osta-

nejo do natančnejše preučitve nerazrešena, recimo, ali je morebitnih nedostatkov kriva skladba kot taka ali izvedba. Tehtno estetsko vrednotenje nadomesti vtis, ki ga je treba zato jemati cum grano salis. Tretjič, vtis: s stališča kritika odlična stvar, manj s stališča skladatelja. Naslednji pismeni dvogovor je zelo poučen. Arnold Schoenberg v pismu kritiku Olinu Downsu: »Vi pravite, da je Mahlerjeva simf. št. 7 za nič, da ima te in te nedostatke. Ni res, 7. simf. ima te in te kvalitete.« Kritik Downes Schoenbergu: »Dragi Schoenberg, Vi seveda lahko pišete, kar hočete, to je pač vaše stališče. Jaz pa sodim glasbo po svojem okusu.« Schoenberg Downsu: »Meni je prav malo mar, kakšen je vaš okus. Okus vendar ne more biti merilo za vrednotenje duhovnih zadev. Poleg tega pa hočem jaz kot bralec vašega časopisa zvedeti, kakšno vrednost ima simfonija objektivno, ne pa po vašem okusu.« Dilema je torej med jasno zavestjo, da kvaliteta ne more biti odvisna od okusa, in pa nevarno predsobo avtoritarizma v umetnosti, ko se še tako utemeljena estetska teorija spremeni v aroganco. In končno, zdi se mi, da posebno pri nas manjka predpogoj za to, kar bi imenoval ideološko kritiko, namreč kritiko, kjer ne gre za skladbe same na sebi, ampak za skladbe kot izraz (nove) umetniške smeri: da namreč kritik nima kaj kritizirati. Pred nekaj tedni sem po italijanskem radiu poslušal zanimiv cikel oddaj z naslovom »Nova tonalnost v skladateljih post-avantgarde.« Tudi nova tonalnost bo že davno zašla, ko se bomo mi razpisovali o konkretni glasbi.

DUO BRAVNIČAR - BERTONCELJ

Tretji letošnji abonmajski koncert je bil 4. decembra. V veliki dvorani Kulturnega doma je nastopil duo Dejan Bravničar (violina) - Aci Bertoncclj (klavir). Umetnika sta v prvem delu izvedla znamenito Beethovnovo »Kreutzerjevo« sonato, prav tisto, ki je tako silno vznemirjala Tolstoja. Sonata je zgrajena še prav trdno klasično. Ne moremo je prištevati med Beethovnova zrela dela, čeprav marsikaj že kaže na poznejši razvoj. Lahko rečem, da se je temu primerno izvajanje Bravničarja in Bertoncclja dr-

Slovenska prosveta - Trst
in Zveza slovenske katoliške
prosvete - Gorica

RAZPISUJETA

tekmovanje zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

Tekmovanje traja do konca leta 1979. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Predstave prijavljenih amaterskih odrov bo ocenjevala komisija, ki jo sestavljajo gledališki izvedenci in po en predstavnik vsake organizacije. Mnenje komisije je dokončno in nepreklicno.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 768-189 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, viale XX Settembre 85.

žalo prave srednje dinamičnosti, ki jo značaj skladbe zahteva. Mestoma smo poslušali prav odlično muziciranje, čeprav intenzivnost ni zdržala vedno na isti ravni.

V drugem delu je bila na prvem mestu skladba Karola Szymanowskega »La fontaine d'Arethuse«. Sledile so Matičičeve Sinteze za violino in klavir. Ta skladba spada v povojno smer, ki je zastavila pero pri poznem Weberu in njegov princip fragmentarnosti privedla do nove skrajnosti. Do sti pa je tudi v Sintezah barvnega eksperimentiranja. Koncert je duo zaključil z Italijansko suito Igorja Stravinskega, ki je predelava Pergolesijevih tem. Za dodatek sta umetnika izvedla še Chopinov nokturmo v presenetljivi (in vprašljivi) priredbi za violino in klavir.

Tomaž Simčič

LISTNICA UPRAVE

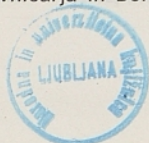
Če se ozremo na seznam darovalcev, ki so v teku let darovali za tiskovni sklad ali nakazali podporno naročnino, moramo ugotoviti, da šteje Mladika veliko ljubiteljev, ki so s pozornostjo prislusnili našim besedam, ko smo poročali o finančni stiski. Ti darovi so omogočili redno izhajanje revije, ker so v dobri meri lajšali izgubo pri izdajanju. Obenem pa so stalno, ne samo na začetku letnika, ampak tudi skozi vse leto dokazovali, da je Mladika bralcem res pri srcu.

Brez povišanja naročnine pa tokrat res ne moremo. V uvodniku lahko berete o tem. Po treh letnikih z zamrznjeno ceno moramo sedaj povišati ceno posameznih izvodov in seveda letne naročnine. Od prihodnje številke dalje bo stal vsak izvod 700 lir. Letna naročnina: v Italiji 6.500, v Jugoslaviji 150 Din, v tujini 12 US dol (ali enakovreden znesek v drugih valutah). Tudi nove cene ne bodo krile dejanskih stroškov. Zato bodo prav posebno dobrodošle **PODPORNE NAROČNINE!** Med **PODPORNIKE MLADIKE** bomo prištevali vse, ki bodo pri poravnavi naročnine nakazali višje vsote. Tem dobrotnikom se že sedaj zahvaljujemo; v potrebi računamo nanje.

Do izida te številke so nakazali **PODPORNO NAROČNINO:** N.N. iz Trsta, Jelka CVELBAR iz Trsta, Slavko BAVDAŽ iz Rima in Jurij ERŽEN iz Kanade.

Vsem se iskreno zahvaljujemo!

Uprava posluje vsak ponedeljek, sredo in petek od 16. do 19. ure.

Čuk na obelisku

ČUK BO PROSLAVIL OBLETNICO J. V. STALINA

21. (po pravoslavnem koledarju 9.) decembra bo minilo sto let, odkar se je v blagor sveta, Evrope in Slovencev v Goriji v Gruziji narodil Josip Visarjonovič Džugasvili, sicer bolj znan kot Stalin.

Prav nič ne kaže, da bi se slovenska napredna javnost mislila spomniti te obletnice, čeprav ima prav z obletnicami največje veselje. Takšna je pač hvaležnost tega sveta, tudi naprednega! Zato poslušajte, za kaj se je odločil ČUK.

Odločil se je, da bo na svojo pest organiziral proslavo tega velikega sina delavskega razreda, zvestega učenca V. Lenina in voditelja vsega svobodoljubnega človeštva. S tem bo vsaj za silo opral sramoto vsesplošnega molka o tem velikanu, brez katerega bi meja naprednega človeštva tekla tam za Karpati, tako pa so naši že na Kubi in v Angoli, da ne govorimo o Križu in o Padričah.

Spored proslave

- A) Siavnostni del: 1) budnica na napev STALIN NAŠ
2) polaganje vencev pred kipom J. V. Stalina v kleti sedeža KPI
3) maša zadušnica, če se bo našel kakšen dovolj ljudski duhovnik
4) recitacija pesmi LJUBIT TE NE SMEM
5) Govor: BREZ STALINA BI MI VSI SKUPAJ DANES TENKO PISKALI
- B) Študijski del: 1) Enominutni molk tako na splošno
2) Slovenski javni delavec: IZ STALINISTIČNIH SPOMINOV
3) Ljudski duhovnik: STALIN IN EKUMENIZEM
4) Slovenski sociolog: DIKTATURA PROLETARIATA ALI PROLETARIAT DIKTATURE?
5) Okrogla miza na temo: JE BIL STALIN RES NAJVEČJI TIRAN V ZGODOVINI ČLOVEŠTVA?

Vrsta strokovnjakov bo z novim gradivom ovrgla to kleveto reakcije. Vsestransko bo osvetlila svoboščine, ki jih je bilo mogoče uživati pod Stalinom:

- a) Popolno spoštovanje prepričanja mačk, psov, koz in zajcev
b) Popolnoma odprte meje za lastovke, golobe in kavke
c) Popolna svoboda (pri)tiska
č) Popolna svoboda zborovanja uši po Gulagih

- d) Popolna svoboda vere v glavah, dušah, srcih, pa tudi petah vernikov
e) Popolna svoboda mišljenja, čustvovanja, spominjanja, kašljanja, žvižganja, sanjanja, stradanja, debelenja, hujšanja, kihanja in kimanja

- C) Umetniški del: 1) Slikarski ex-tempore. Tema svoboda, po možnosti pa naj se inspirira ob BRKIH našega slavljenca kot protiimperialističnem simbolu
2) Zbor malčkov z naših osnovnih šol bo izvedel folklorno predstavo MOJA TETA STALINISTKA
3) Film: TUDI V GULAGIH JE BIL VČASIH HEC
4) Literarni večer: Stalin v slovenski besedi pred vojno, med vojno in po vojni

- Č) Športni del: 1) Balinarska tekma med starimi in mladimi stalinisti
2) Tek v vrečah »Od petletke do petletke«

Poleg običajnih čevapčičev, ražnjičev in dobre kapljice bo kuharska ekipa najnaprednejših Slovencev predstavila novo specialiteto: Stalinove štruklje. Na uslugo bo čistilec čevljev iz stalinske Albanije.

Pridite!

ŽIVELA

ANTIIMPERIALISTIČNA FRONTA!

ČUK

ZAHVALA

Podpisani dijaki slovenskih višjih srednjih šol v Trstu se zahvaljujemo upravi Primorskega dnevnika, da se je z veliko finančno žrtvijo odločila pošiljati po en izvod omenjenega časopisa v vsak posamezen razred naših šol. Tako so zdaj naše šole praktično preplavljene s slovenskim revolucionarnim tiskom. Upamo, da bo do podobnega sklepa prišla tudi uprava Dela, glasila Komunistične partije za Slovence v Italiji. Tudi ta časopis namreč zelo pogrešamo kot učni pripomoček, posebno za slovenski jezik in literaturo. Nadaljnjo stopnjo v sodelovanju med našimi časopisi in med našimi šolami vidimo v tem, da bi uprava Primorskega dnevnika z junaško finančno žrtvijo začela brezplačno pošiljati po en izvod omenjenega časopisa posameznim dijakom na dom.

Dijaki slovenskih
višjih srednjih šol v Trstu

KATOLIŠKEMU GLASU ZA KLOBUK

Katoliški glas se je obregnil ob dejstvo, da je Primorski dnevnik, glasilo Slovencev v Italiji, samo z nekaj vrsticami omenil sprejem Slovencev pri Janezu Pavlu II., ko se je vendar v Rimu zbralo nad 5000 naših rojakov in je papež prvič v zgodovini govoril v našem jeziku.

Odgovarjamo: papež naj bi prišel na proslavo 25-letnice SKGZ, pa bi mu posvetili pol stolpca v časopisu, če ne celega.

Primorski dnevnik,
glasilo vseh Slovencev v Italiji

zasmehindobrovoljozasm

Škotska. Nekdo potrka na vrata McGregorja.

»Kdo je?« vpraša Škot.

»Drobiž za siromaka, prosim!«

»Dobro. Kar pred vrati mi ga pusti!«

Gregec je končal vrtec. Ko mu je mama povedala, da jih bodo potem testirali, je vprašal: »Kako bodo pa to naredili? Kaj nas bodo pova'jali v testu?«

Ločitvena razprava. Sodnik: Toda gospa, nekaj dobrega je pa vendar imel vaš mož?«

»Oja, imel: denar, pa sva ga že porabila.«

Na postaji milice zazvoni telefon.

»Halo, tovariš miličnik,« se oglasi otroški glasek. »Pridite hitro. Na Resljevi cesti je moja učiteljica napačno parkirala svoj avto.«

Fantek ves zasopel pridrvi v trgovino in se zrine mimo čakajočih v vrsti ter prosi prodajalca:

»Ali bi jaz lahko dobil naprej? Očka doma čaka.«

»Kaj pa bi rad, fantek?«

»Toaletni papir.«

— Zakaj želite ločitev od moža?

— Zato ker se po vsakem prepiru vleže oblečen v posteljo.

— Kaj pa je v tem hudega?

— Je, je, gospod sodnik, on je dimnikar po poklicu.

Pred vzponom.

— Ali je na tej gori kaj posebnega?

— Da, некоč je šel gor zaljubljen parček, pa se ni nikoli več vrnil.

— Kaj pa se je zgodilo z njima?

— Šla sta po drugi strani dol.

— Kako pa to, Marjan, ali ne znaš brati? Že nekaj časa te gledam, pa imaš športno stran še vedno narobe obrnjeno.

— O znam brati, znam, ampak samo na ta način je Olimpija vedno na vrhu.

Mali Milček se sprehaja z očetom po živalskem vrtu. Oče dalj časa stoji pred levjo kletko, Milček pa teka sem in tja. Ko zasliši glasno rjojenje leva, priteče k očetu:

»Atek, če lev zdaj pride ven iz kletke in tebe poje, s katerim avtobusom moram iti domov?«

Počitniški dom »Pri sestrah«

vas vabi na Belopeška jezera

Naslov: 33010 BELA PEČ - FUSINE V. R. via Laghi 1
Telefon 0428/61027 - 059/695791

Od obrtniških izkušenj
v trgovinsko dejavnost

Korsic

Anton Korsic

- Serijsko pohištvo
- Pohištvo po meri
- Preureditve

POSEBNI POPUSTI !!!
OBIŠČITE NAS !!!

T R S T

Prodajalna:
ul. S. Cilino, 38
telefon 54390

Dom in delavnica:
ul. Damiano Chiesa, 91
telefon 571326

VIII. literarni natečaj »Mladike«

1. Revija Mladika razpisuje nagradni literarni natečaj za izvirno še neobjavljeno črtico, novelo, pesem ali ciklus pesmi poljubne vsebine.
2. Rokopis je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih s priporočeno pošiljko na naslov MLADIKA, ul. Donizetti 3-I, 34133 TRST, do 31. decembra 1979. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov naj bodo v spremnem pismu, opremljenem z istim geslom ali šifro.
3. Ocenjevalno komisijo sestavljajo: univ. prof. in kritik Martin Jevnikar, odgovorni urednik revije Marij Maver, pisatelj Alojz Rebula, pesnik Albert Miklavec in pesnica Ljubka Šorli - Bratuževa. Mnenje komisije je dokončno.
4. Na razpolago so sledeče nagrade:
za črtico ali novelo:
Prva nagrada 50.000 lir
Druga nagrada 30.000 lir
Tretja nagrada 20.000 lir
za pesem ali ciklus pesmi:
Prva nagrada 30.000 lir
Druga nagrada 20.000 lir
Tretja nagrada 10.000 lir

5. Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku — Prešernovem dnevu na javni prireditvi in po časopisju ter bo sporočen z osebnim pismom nagrajencem.

Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 1980. Objavljena bodo lahko tudi druga dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerne za objavo.